

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Rigorózní práce

**Ochrana osobnosti fyzické a právnické
osoby podle občanského zákoníku a
tiskového zákona**

Konzultant:
Prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc.

Zpracovatel:
Mgr. Milan Lebeda

Květen 2005

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ:

„Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Mgr. Milan Lebeda

ve Valašském Meziříčí

dne 5. 5. 2005

Tímto bych chtěl poděkovat za pomoc při tvorbě rigorózní práce mému konzultantovi prof. JUDr. Jiřímu Švestkovi, DrSc.

SEZNAM POUŽÍVANÝCH ZKRATEK:

LZPS – Listina základních práv a svobod, zákon č. 2/1993 Sb. v platném znění,

OZ – občanský zákoník, zákon č. 40/1964 Sb. v platném znění,

TZ – trestní zákon, zákon č. 140/1961 Sb. v platném znění,

TŘ – trestní řád, zákon č. 141/1961 Sv. v platném znění,

ZP – zákoník práce, zákon č. 65/1965 Sb. v platném znění,

PZ – přestupkový zákon, zákon č. 200/1990 Sb. v platném znění,

ZPZL – zákon o péči o zdraví lidu, zákon č. 20/1966 Sb. v platném znění,

ZoR – zákon o rodině, zákon č. 94/1963 Sb. v platném znění,

ZOOÚ – zákon o ochraně osobních údajů, zákon č. 101/2000 Sb. v platném znění,

TiZ – tiskový zákon, zákon č. 46/2000 Sb. v platném znění,

OBchZ – obchodní zákoník, zákon č. 513/1991 Sb. v platném znění,

OSŘ – občanský soudní řád, zákon č. 99/1963 Sb. v platném znění,

Soud – Evropský soud pro lidská práva

Obsah:

1	ÚVOD	7
2	PRÁVNÍ ZÁKLADY OCHRANY OSOBNOSTI PRÁVNICKÝCH A FYZICKÝCH OSOB	10
3	OCHRANA OSOBNOSTI FYZICKÝCH OSOB PODLE OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	13
3.1	HISTORICKÝ EXKURS	13
3.2	VŠEOBECNÉ OSOBNOSTNÍ PRÁVO V OBJEKTIVNÍM A SUBJEKTIVNÍM SMYSLU	15
3.3	SUBJEKTY VŠEOBECNĚ OSOBNOSTNÍHO PRÁVA	19
3.4	OMEZENÍ VŠEOBECNÉHO OSOBNOSTNÍHO PRÁVA	21
3.5	PŘEDMĚT VŠEOBECNÉHO OSOBNOSTNÍHO PRÁVA	23
3.6	SANKCE ZA PORUŠENÍ NEBO OHROŽENÍ VŠEOBECNÉHO OSOBNOSTNÍHO PRÁVA	24
3.7	PROSTŘEDKY OBČANSKOPRÁVNÍ OCHRANY	29
4	JEDNOTLIVÉ PŘEDMĚTY OCHRANY OSOBNOSTI FYZICKÉ OSOBY PODLE OBČANSKÉHO PRÁVA	33
4.1	PRÁVO NA TĚLESNOU INTEGRITU	33
4.2	PRÁVO NA OSOBNÍ SVOBODU	43
4.3	PRÁVO NA JMÉNO	44
4.4	PRÁVO NA PODOBU	47
4.5	PRÁVO NA ČEST A DŮSTOJNOST	50
4.6	PRÁVO NA SLOVNÍ PROJEVY OSOBNÍ POVAHY	55
4.7	PRÁVO NA OSOBNÍ SOUKROMÍ	58
5	OCHRANA OSOBNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB	62
5.1	HISTORICKÝ EXKURS	62
5.2	SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA	63
5.3	PŘEDMĚT OCHRANY – NÁZEV A JMÉNO, ČEST A DOBRÁ POVĚST	63
5.4	PROSTŘEDKY OBČANSKOPRÁVNÍ OCHRANY	67
6	PROCESNÍ STRÁNKA OCHRANY OSOBNOSTI	69
7	ROZBOR PŘÍPADU NA OCHRANU OSOBNOSTI	71
8	TISKOVÝ ZÁKON – HISTORICKÝ EXKURS	76
8.1	TISKOVÝ ZÁKON OBECNĚ	78
8.2	ODPOVĚDNOST NA ÚSEKU PERIODICKÉHO TISKU	80
8.3	PRÁVO NA ODPOVĚĎ	83
8.4	DODATEČNÉ SDĚLENÍ	87
8.5	PODMÍNKY UPLATNĚNÍ PRÁVA NA ODPOVĚĎ A DODATEČNÉHO SDĚLENÍ	88

8.6 UPLATNĚNÍ PRÁVA NA UVEŘEJNĚNÍ U SOUDU	90
9 ZÁVĚR	92

1 Úvod

Rigorózní práci na téma ochrany osobnosti fyzických osob a dobré pověsti právnických osob podle občanského zákoníku a tiskového zákona jsem si vybral, protože občanské právo jako takové považuji za hlavní pilíř soukromého práva. Ochrana osobnosti je také jedno ze základních kamenů demokratické společnosti, bez její ochrany by společenské vztahy ve společnosti a mezi společnostmi a státem mohly být počátkem anarchie ve společnosti.

Dalším důvodem, proč jsem si vybral tohle téma na katedře občanského práva je ten, že jsem vykonával praxi v advokátní kanceláři, kde jsem se s touto problematikou často setkával. Chtěl bych se jí proto věnovat i nadále.

Cílem této rigorózní práce je ověření, zda je v právním řádu České republiky dostatečným způsobem zajištěna ochrana osobnosti fyzických osob a dobrého jména právnických osob. Konkrétně jde o to, zda je ochrana osobnosti zajištěna v plné míře občanským a tiskovým zákonem a dále též, zda i tzv. doplňky obecné právní úpravy ochrany osobnosti v maximální možné míře zajišťují tuto ochranu. Z tohoto důvodu tato rigorózní práce nese název „Ochrana osobnosti právnických a fyzických osob podle občanského a tiskového zákona“. Dalším cílem této práce je poskytnout v co nejširším měřítku přehled stěžejních právních předpisů v rámci ochrany osobnosti, neboť jedině tímto způsobem lze docílit zjištění uceleného a aktuálního stavu této problematiky v právním řádu České republiky. Pro srovnání jsem uváděl k některých kapitolám judikaturu Soudu, či soudů jiných evropských zemí.

Rigorózní práce vysvětluje pojmy jako jsou ochrana osobnosti, všeobecné osobnostní právo v objektivním a subjektivním smyslu, pozitivní a negativní složka všeobecného osobnostního práva,

generální klauzule a také se stává průvodcem po vybraných právních předpisech z oblasti tiskového zákona, biomedicíně a dalších.

Ochrana osobnosti se vyvíjela po dlouhá léta, již od dob Římského práva až po současnost. V komunistickém režimu byla často potlačována demokratická práva osob fyzických, o právech právnických osob ani nemluvě.

Do roku 1989 se oblasti právní ochrany osobnosti nezabývalo mnoho autorů, ale např. lze vzpomenout Viktora Knappa, Jiřího Švestku, Oldřicha Jehličku či Pavla Hollandera. Za zásadní dílo, týkající se ochrany osobnosti lze považovat publikaci autorů Knap, K. – Švestka, J. – Jehlička, O. – Pavlík, P. – Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, které vydalo nakladatelství LINDE Praha, a.s., přičemž v roce 2003 šlo již o čtvrté přepracované a doplněné vydání. Po roce 1989 se opět všeobecná osobnostní práva vrátila do našeho právního řádu. Tato problematika byla často předmětem odborných prací a různých debat. Problematika všeobecného osobnostního práva stojí za to, abychom se jí zabývali. Pojetí tohoto práva se rozvíjí se a i já se budu snažit v této práci nějakým způsobem tuto problematiku obohatit, popřípadě v ucelené formě připomenout. V posledních letech se v odborném tisku také často objevují články k tomuto tématu. Lze jmenovat např. časopis Právo a zdravotnictví nebo Právní rádce, či Soudní rozhledy. Nesmíme zapomenout také na nové prostředky komunikace, jako je internet. Např. webové stránky www.e-pravo.cz uveřejňují různé právní problémy; můžeme se tam setkat také s problematikou práva na ochranu osobnosti. Vytvořeny jsou i další webové stránky, které se zabývají právem. Myslím, že tento trend bude nadále pokračovat a budou vznikat nejrůznější stránky s právní problematikou, též zabývající se právem na ochranu osobnosti.

Dalším zdrojem, kde můžeme čerpat skutečnosti týkající se ochrany osobnosti, je Automatizovaný systém právních informací (ASPI), kde můžeme najít mimo právních předpisů také různé anotace a dále vybrané stati z judikatury soudů.

V nedávné době byla také přijat nový tiskový zákon, který byl od předchozí úpravy značně pozměněn. Tento zákon přinesl do našeho právního řádu další nové instituty ochrany. Myslím si, že tato problematika je ještě poměrně nová, a tudíž bych ji chtěl i já svou rigorózní prací také trochu obohatit a objasnit. Stěžejní literaturou k této problematice je publikace Tiskový zákon, komentář, od autorky H. Chaloupkové, které vydalo nakladatelství C.H. Beck v roce 2001.

V neposlední řadě bych chtěl vyzdvihnout tento institut v souvislosti se vstupem do Evropské unie (dále jen „EU“). Vstupem do EU jsme se ocitli ve společenství států s vyspělými právními řády a také jsme ovlivněni některými požadavky ze strany jurisdikce EU. Nemělo by se v této souvislosti zapomínat na ochranu osobnostních práv, která je jedním ze základních pilířů vyspělé demokratické společnosti.

2 Právní základy ochrany osobnosti fyzických a právnických osob

Základy institutu ochrany osobnosti vycházejí podobně jako ve všech ostatních právních odvětvích z ústavního zákona č. 1/1993 Sb. Ústavy České republiky. Blíže je také vyjádřena výčtem a současně konkretizací v ústavním zákoně č. 2/1993 Sb. LZPS, která je součástí ústavního pořádku České republiky. Základ pro osobní statut fyzické osoby je třeba hledat v LZPS, ochrana osobnosti je tedy v základu upravena jak ve sféře veřejného práva (např. svoboda projevu, tisku...), tak i ve sféře soukromého práva, např. v zákoně č. 40/1964 Sb., OZ. LZPS tedy tvoří základ jak všeobecného osobnostního práva, tak i základ pro úpravu zvláštních osobnostních práv (práva duševního vlastnictví). Všeobecné osobnostní právo patří každé fyzické osobě jako individualitě, jeho předmětem jsou hmotné i nehmotné hodnoty lidské osobnosti, tedy tělesná a morální jednota. V rámci tohoto práva existuje demonstrativní výčet jednotlivých dílčích osobnostních práv (viz dále).

V LZPS tedy můžeme najít ústavně zaručená práva jako svoboda a rovnost v důstojnosti a právech, které jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné, které se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, apod. Je stanoveno, že povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích, dále je zaručeno právo na život, nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, dále právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno, a další práva, jako svoboda pobytu, svoboda projevu, atd. Další úprava je obsažena v mezinárodních úmlouvách, které podle čl. 10 ústavy tvoří ústavní základ této problematiky. Jsou to např. Mezinárodní pakt o občanských a lidských právech, Úmluva o ochraně lidských práv a svobod, a také Úmluva o právech

dítěte. Z neposlední doby můžeme zmínit také Úmluvu na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny.

V oblasti zákonných předpisů máme upravené všeobecné osobností právo zejména, a to hlavně v OZ v platném znění, kde jsou zakotvena ustanovení o ochraně osobnosti, kde jsou vymezena dílčí osobnostní práva, dále je stanoveno jejich omezení a jsou také vymezeny zvláštní prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti proti neoprávněným zásahům do těchto práv. Tyto prostředky ochrany mohou účinným způsobem přimět k potřebné nápravě hmotné i nehmotné (majetkové i nemajetkové) újmy způsobené na osobnosti porušením či ohrožením práva. V souvislosti s úpravou ochrany osobnosti lze také řadit úpravu způsobilosti k právům a povinnostem, právním úkonům, neplatnosti a odstoupením od smlouvy, prevence a odpovědnost za způsobenou škodu.

K dalším úpravám, které doplňují občanskoprávní úpravu jsou zejména následující zákony:

- zákon č.46/2000 Sb., TiZ v platném znění, jehož úkolem je stanovit určité právní záruky pro rozvoj svobody slova i svobody získávání a šíření informací a zvláštní soukromoprávní ochranu cti a důstojnosti fyzické osoby v případě, že dojde k uveřejnění nepravdivého údaje či pravdu zkreslujícího údaje,
- zákon č. 101/2000 Sb., ZOOÚ v platném znění, jehož úkolem je zamezit různým způsobům neoprávněného shromažďování, nakládání a zneužití osobních údajů,
- zákon č. 65/1965 Sb., ZP v platném znění, který zabezpečuje ochranu pracovní cti a důstojnosti zaměstnanců,
- zákon č. 94/1963 Sb., ZoR v platném znění, který přispívá k ochraně jména a příjmení,
- zákon č. 20/1966 Sb., ZPZL v platném znění, který upravuje prováděních vyšetřovacích a léčebných úkonů, sterilizací, odběrů krve, odnímání tkání, atd.

- dále zákon č. 140/1961 Sb., TZ v platném znění, který považuje v některých případech neoprávněný zásah do práva osobnosti zároveň za zásah do veřejného pořádku a míru,
- dále zákon č. 200/1990 Sb., PZ v platném znění,

3 Ochrana osobnosti fyzických osob podle občanského zákoníku

3.1 Historický exkurs

První základy osobnostního práva lze spatřovat již v antické filozofii a v myšlení o přirozeném právu u sofistů a stoiků, kde se jednalo o ideu rovnosti lidí. V Římském právu byla poskytována ochrana před neúctou, které se dalo dovolat. Již zákon dvanácti desek stanovil peněžitou pokutu za urážku na cti, zahrnoval však jen urážku vztažením ruky. Římstí prétoři rozšířili svými edikty tuto ochranu i na slovní ochranu, veřejné nadávky, cudnost žen, atd. Tato ochrana byla poskytována formou římské žaloby (actio). Nebylo možno se dovolat ochranu pro určitou skupinu lidí – otroky. V Římském právu se však ještě nedá hovořit o všeobecném osobnostním právu tak jak je chápáno v dnešní době.

Další vývoj ochrany osobnosti bychom mohli zahrnout do oblasti křesťanství, kde byla ochrana práv osob zabezpečována především trestním právem. Některá práva, jako čest a důstojnost byly chráněny formou svépomocných prostředků, jako byl např. souboj.

Další mezníkem vývoje ochrany práv osob můžeme zahrnout se vznikem a rozvojem kapitalistických výrobních poměrů, kde byl vědecký a hospodářský a technický rozmach. Nové poměry si tak začaly vynucovat i vznik nových subjektů, jejich osobnost byla více chráněna.

Širší základ vývoje práva na ochranu osobnosti vytvářel myšlenkový proud liberalismu se svými přirozenoprávními prvky i prvými nárysy teorie dělby moci.

Teoretickým základem všeobecného osobnostního práva se staly v 17. a 18. století v důsledku rozvoje racionalismu a osvícenství přirozenoprávní teorie. V této době dochází k prvním významným kodifikacím a vyhlášením práv občana v různých

zákonodárných aktech. Tento vývoj však ještě nepočal u nás, ale zejména v Anglii, Americe a Francii. V našich zemích, resp. v rakousko – uherských zemích se vývoj zpozdil, když až v 19 století máme první kodifikace práva, kde byla řešena práva na ochranu osobnosti.

Původně byla tedy ochrana osobnosti upravena velmi sporadicky. Zpočátku zabezpečovala pouze některé dílčí hodnoty osobnosti. Ochrana osobnosti se rozvíjela postupně v souvislosti s rozvojem společnosti, hospodářství a techniky, rozvojem demokracie, tradic, kultury, apod. Nabývaly tedy postupně s tímto rozvoje také na svém významu. Postupně se uznávaly jednotlivá dílčí práva, a tím docházelo i k rozšiřování obsahu a rozsahu této úpravy.

Významný mezník v historii všeobecného osobnostního práva byla zejména druhá světová válka, kde po strašlivých událostech vešly do popředí právní záruky ochrany osobnosti, a to jak ve vztahu osoba – stát, tak i mezi osobami samotnými.

Další významným mezníkem byl vědeckotechnický pokrok, kdy rozvoj s sebou přinesl nové možnosti neoprávněných zásahů do osobnostních práv.

Postupně se tedy rozvíjela občanskoprávní ochrana, která se stávala neoddělitelnou součástí soukromoprávních řádů jednotlivých států. Tato ochrana bývala doplňována v občanských zákonících, v některých státech však pouze judikaturou soudů.

Ani v období socialismu, kdy bylo uváděno v život popření demokracie a odklon od humanistických zásad, se vývoj nezastavil. Neprobíhal však tak plynule ani nerušeně jako dříve. Vývoj se spíše zastavil u pouhého uplatňování ochrany osobnosti v soudní praxi, kde byl s ohledem na stav ve společnosti na velmi nízké úrovni. V soudních procesech byly řešeny pouze běžné urážky na cti, protože politické důvody často bránily dotčeným osobám obracet se na soudy.

Za novou etapu osobnostních práv můžeme považovat období po listopadu 1989, kde byly položeny základy pluralitní demokracie, tržního hospodářství a ochrana základních lidských práv a svobod.

Osobnost je nejvlastnější a nejintimnější sféra lidské osoby, jejíž dotčení zvenčí je zásahem dotčenou fyzickou osobou velmi často pocíťováno se značně nepříznivou intenzitou. Je proto nepochybně věcí zákona této osobnostní sféře poskytovat příslušnou právní ochranu. Z tohoto pohledu občanský zákoník právo na ochranu osobnosti fyzické osoby upravuje jako jednotné právo, jehož úkolem je v občanskoprávní oblasti zabezpečit respektování osobnosti fyzické osoby a její všestranný svobodný rozvoj.

3.2 Všeobecné osobnostní právo v objektivním a subjektivním smyslu

Všeobecné osobnostní právo v objektivním smyslu lze vymezit jako souhrn právních norem, které upravují dílčí práva, jejichž předmětem je osobnost fyzické osoby jako celek. Je založeno na principu rovnosti subjektů.

Význam institutu ochrany osobnosti fyzických osob v současném období v důsledku svobodného trhu, budování právního státu a ochrany lidských práv stoupá, a proto je také zapotřebí, aby byl tento institut přímo zakotven v OZ jako stěžejním předpisu právního řádu České republiky.

Všeobecné osobnostní právo je třeba odlišovat od zvláštních osobnostních práv, založených na tvůrčí duševní činnosti. Rozdíl spočívá v tom, že zvláštní osobnostní práva vznikají pouze určitým fyzickým osobám a všeobecné osobnostní práva náležejí každé fyzické osobě. Do všeobecného osobnostního práva nelze ale zahrnout svobody, které se týkají politického uplatnění fyzické osoby vůči státu, jako např. shromažďování a spolčování fyzických osob.

Všeobecné osobnostní právo tvoří tělesná a morální skupina práv. Do tělesné skupiny patří např. právo na život, zdraví, tělo a jejich nedotknutelnost a do druhé skupiny např. právo na čest, důstojnost a dobrou pověst, osobní soukromí, jméno, podobu atd. Občanské právo chápe tato práva jako jednotnou skupinu práv, kdy v rámci této skupiny existují dílčí osobnostní práva. Tyto dílčí práva jsou dynamická a proměnlivá v důsledku pokroku, vývoje a rozvoje kultury, a proto je v právní úpravě neuzavřený, resp. pouze příkladný výčet těchto dílčích osobnostních práv. Nelze proto apriorně vylučovat ani další hodnoty osobnosti fyzické osoby. Právní úprava v občanském zákoníku se soustředila pouze na nejtypičtější osobnostní práva u kterých připadá nejčastěji v úvahu porušení či ohrožení. Tato úprava je proto elasticky koncipována, kdy nechává prostor k uplatnění občanskoprávní teorie a aplikační soudní praxi. Výše uvedené pojetí právní úpravy lze považovat za moderní a správnou úpravu, protože tak může v budoucnu flexibilně reagovat na vývoj jednotlivých hodnot osobnostních práv. Proto lze také zahrnout mimo vypočtené jednotlivé hodnoty osobnostních práv i osobní svobodu, včetně různých forem ochrany před diskriminací, pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry, národností, náboženství aj.

V dřívějších soudních sporech a výkladech byly problémy s poměrem ustanovení generální klauzule osobnostních práv vůči konkretizaci jednotlivých osobnostních práv. Vyskytovaly se v praxi dva možné výklady. První z nich stanovil, že výčet jednotlivých osobnostních práv je *lex specialis* vůči generální klauzuli. Druhý pohled vykládal výčet jednotlivých osobnostních práv jako konkretizaci a rozšíření obecné právní úpravy, tj. generální klauzule.

Co se týče vztahu úpravy v občanském zákoníku k ostatním zvláštním úpravám, platí, že tyto úpravy existují samostatně, souběžně a nezávisle na sobě. Použití zvláštního předpisu nevylučuje s ohledem na okolnosti případu možnost použití obecné úpravy. Dojde-li např. k uspokojení nároku podle tiskového zákona,

nebrání nic tomu, aby fyzická osoba nárokovala své další neuspokojené nároky i podle občanského zákoníku. Při volbě ochrany si však dotčený subjekt musí dávat pozor na rozdíly při uplatňování práv podle jednotlivých právních předpisu. V každé úpravě jsou různé odlišnosti, konkrétně u pasivní legitimace, podmínek uplatnění, lhůt, jakož i u prostředků právní ochrany.

„Subjektivní všeobecné osobnostní právo lze definovat jako možnost každé fyzické osoby jako individuality nakládat v mezích právního řádu podle svého uvážení co nejdříve se svou osobností, resp. s jednotlivými hodnotami, tvořící celistvost její osobnosti v její fyzické a morální jednotě vůči ostatním subjektům s rovným právním postavením za účelem realizace a ochrany jejich zájmů, potřeb a referencí.“¹ Toto právo vzniká spolu se vznikem právní subjektivity, tj. narozením, tedy na základě události, bez přistoupení dalších právních skutečností (např. právo na tělesnou integritu). Subjektem ochrany se také stává nasciturus, tj. dítě již počaté a dosud nenarozené, za předpokladu, že se narodí živé. Je třeba ještě uvést, že obsah tohoto práva se v důsledku plynutí času vyvíjí a mění (např. čest člověka). V důsledku toho některé hodnoty tvoří součást osobnosti fyzické osoby až v dalším období života (např. písemné osobní projevy).

Subjektivní všeobecné osobnostní právo můžeme dělit na osobnostní a majetková práva. Osobnostní práva se upínají na osobnost každé fyzické osoby, majetková práva se upínají na materiální výsledky tvůrčí duševní činnosti. Dále je můžeme dělit na absolutní, které působí vůči všem ostatním subjektům (zdržení se neoprávněných zásahů), a relativní, které působí jen vůči dotčenému (dotčeným) subjektům.

Všeobecné osobnostní právo v subjektivním smyslu obsahuje oprávnění užívat a disponovat těmito právy. Tato pozitivní složka

¹ Švestka J., Jehlička O., Pavlík P., Plecítý V., Knap K., - Ochrana osobnosti podle občanského práva, LINDE Praha, a.s. 1996 – str. 79

všeobecného osobnostního práva slouží k zajištění realizace osobnosti fyzické osoby. Dále obsahuje oprávnění vzepřít se neoprávněným zásahům druhých subjektů. Tato negativní složka všeobecného osobnostního práva slouží k zabezpečení ochrany osobnosti fyzické osoby v případě jejího neoprávněného porušení či ohrožení ze strany subjektů s rovným postavením. V praxi bude častější oprávnění vzepřít se neoprávněným zásahům do všeobecného osobnostního práva, tedy negativní složka. Nerušený výkon těchto dvou složek všeobecného osobnostního práva přispívá k právní jistotě a postavení fyzických osob jako jedna z nezbytných podmínek pro rozvoj osobnosti této fyzické osoby v rámci společnosti. Toto právo má tedy každá fyzická osoba již před jeho neoprávněným ohrožením či porušením.

Dispozice jednotlivými právy se realizuje formou právních úkonů, a to buď výslovně nebo jiným způsobem. Fyzická osoba nesmí disponovat se svými jednotlivými hodnotami tak, aby byla v rozporu se zákonem či dobrými mravy. Žádná fyzická osoba tak nemůže dát souhlas ke svému usmrcení nebo tělesnému zmrzačení. Naproti tomu v určitých případech právní řád dává možnost dát platný souhlas, např. k amputaci ruky, ke sterilizaci. Tento souhlas však musí být projevem kvalifikovaným způsobem.

K základní rysům všeobecného osobnostního práva v subjektivním smyslu patří:

- toto právo náleží každé fyzické osobě,
- má osobní neboli nemajetkový charakter,
- jedná se o absolutní právo, působí tedy vůči všem ostatním subjektům,
- náleží fyzické osobě po celou dobu jejího života,
- patří k nepřevoditelným a nezcizitelným právům,
- není postižitelné výkonem rozhodnutí,
- časová neomezenost,
- je nepromlčitelné a neprekludovatelné.

3.3 Subjekty všeobecně osobnostního práva

V Českém právním řádu jsou považováni za nositele všeobecného osobnostního práva pouze lidé – fyzické osoby. Toto teoretické pojetí vyplývá z obecné části občanského zákoníku – „každý má právo ...“, kde slovo „každý“ je uvedeno ve smyslu fyzická osoba. Z této dikce zákona také vyplývá, že v českém občanském právu nemohou být a nejsou subjekty všeobecného osobnostního práva právnické osoby. Ustanovení o ochraně osobnosti fyzické osoby nelze použít na právnické osoby ani použitím analogie. Název právnické osoby a dobrá pověst právnické osoby jsou chráněny jiným způsobem, (viz dále).

Okamžikem narození se člověk stává právní osobností. Narozením také vzniká způsobilost této osoby, tzn. způsobilost mít subjektivní práva a právní povinnosti, aniž by bylo potřeba další právní skutečnosti. V našem právním řádu je přiznána obecně i právní subjektivita nenarozenému, tj. počatému dítěti (nasciturovi), za předpokladu, že se narodí živé. Tato formulace je naplněním a současně doplněním ustanovení LZPS, která stanoví, že lidský život je hoden ochrany již před narozením. Od početí do narození je chráněn lidský plod jako součást matčina těla. Narodí-li se pak dítě živé, stává se samotným nositelem právní subjektivity a tím i občanskoprávní ochrany, a to zpětně již od početí. Pokud jde o dispozice osobnostním právem, které mají povahu právního úkonu, je třeba způsobilosti k právním úkonům. Nemá-li dítě patřičnou způsobilost, musí být při těchto úkonech zastoupeno zákonným zástupcem, jinak půjde o neplatný právní úkon.

Český právní řád nezná žádná omezení osobnostního práva, která by vyplývala z původu, pohlaví, rasy, náboženství, národnosti,

vzdělání, aj. Český právní řád ani nezná jiné formy jeho omezení, např. občanská smrt. Toto osobnostní právo trvá po celou dobu života fyzické osoby. Zaniká smrtí a zánikem právní subjektivity. V našem právním řádu je však také upravena tzv. „*postmortální ochrana*“.

Touto ochranou lze čelit neoprávněným zásahům proti památce, vzpomínce, dále též transplantaci tkání a orgánů, kdy se zemřelý subjekt již nemůže sám osobně domáhat ochrany.

Taxativně vymezeným subjektům vzniká ex lege zvláštní subjektivní právo určené k uplatnění ochrany zemřelé osoby. Těmito subjekty rozumí právní řád následující osoby:

- pozůstalý manžela,
- děti,
- rodiče a také osvojitelé.

Žádným dalším osobám toto oprávnění nevzniká. Toto právo je původní – originární, nikoli odvozené od osoby, v jejíž prospěch je v právním řádu stanoveno. Tyto subjekty však nemohou s úspěchem uplatňovat u soudu právo na peněžité zadostiučinění, neboť toto právo zanikne okamžikem smrti fyzické osoby. Tyto osoby se dále dělí na skupiny, a to:

1. skupina – pozůstalý manžel a děti (osvojenci) zemřelého,
2. skupina – rodiče zemřelého, popř. osvojitelé.

Zvláštní osobnostní právo vzniká nejdříve subjektům uvedených v první skupině, teprve poté, není-li osob, které tvoří tuto skupinu, vzniká subsidiárně právo všem osobám druhé skupiny. K uplatnění práva není třeba souhlasu všech osob stejné skupiny. Mohou tedy své právo uplatnit jednotlivě nebo všichni společně. Jestliže všechny legitimované osoby zemřely, zvláštní osobnostní právo zanikne. Nepřechází na dědice ani na další jiné osoby, nepromlčuje se ani nezaniká prekluzí.

3.4 Omezení všeobecného osobnostního práva

V demokratických právních řádech je charakteristickým znakem všeobecného osobnostního práva skutečnost, že k zásahu nebo omezení tohoto práva může dojít zásadně se svolením dotčené osoby v plném souladu s její svobodou. Z každé zásady tedy i z této jsou přípustné výjimky, které uvádím níže.

V některých případech je žádoucí, aby právní řád umožnil omezení osobnostního práva i bez svolení oprávněného subjektu, popř. i proti jeho vůli. Je třeba dbát zabezpečení objektivně opodstatněných zvláštních veřejných zájmů, ale také zároveň zachování účinné právní ochrany osob. Omezení musí vyplývat ze zákonů nikoli z podzákoných předpisů, který by byl v rozporu se zásadou legality. Omezení musí být vymezeno přesně co do obsahu, rozsahu a účelu. Nesmí být nepřiměřené ani neúnosné, nesmí být porušen nedotknutelný základ každé osobnosti, nemůže být zneužíváno k jiným účelům, než pro které bylo stanoveno. Za přiměřený lze považovat pouze takový zásah, který tvoří přiměřený prostředek k dosažení sledovaného legitimního účelu. Použití analogie není přípustné.

K zásahu, popř. jeho omezení může dojít na základě:

1. *Vůle dotčené osoby*, tj. na základě svolení, jedná se o právní úkon, jímž tato osoba realizuje svá dispoziční oprávnění, musí mít k tomuto právnímu úkonu způsobilost, úkon musí mít všechny náležitosti požadované zákonem pro provedení takového úkonu, projev vůle musí být určitý, vážný, srozumitelný, musí být prostý omylu, nesmí být učiněn v tísní a za nápadně nevýhodných podmínek. Úkon nesmí být v rozporu se zákonem, nesmí zákon obcházet a nesmí se přičít dobrým mravům. Může být dán písemně, ústně i konkludentně. Toto svolení lze kdykoli odvolat. I dispozice

s všeobecným osobnostním právem mají své meze. Např. pokud přesahují zvláštní veřejný zájem poskytnout ochranu fyzické osobě i proti její projevené vůli.

2. *Zákonem stanovených důvodů*, a to:

a. *občanským zákoníkem* – pokud se jedná o určité jednotlivé hodnoty její osobnosti, konkrétně o písemnosti osobní povahy a podobizny, jsou dispozice omezeny zákonem bez ohledu na svolení dotčené fyzické osoby, jedná se o tzv. zákonné licence, občanský zákoník upravuje 3 zákonné licence:

a) první zákonná licence **pro úřední účely** na základě zákona, použití hmotných substrátů musí mít vždy bezprostřední, věcný vztah k předmětu úředního řízení a k jeho účelu,

b) druhá zákonná licence **tzv. vědecká a umělecká licence** u existujících podobizen, obrazových snímků a zvukových záznamů,

c) třetí zákonná licence **tzv. reportážní – zpravodajská licence** pro filmové, tiskové, rozhlasové a televizní zpravodajství prováděné prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků, tam lze výše uvedené hmotné substráty poříditi nově,

– jinými zákony z různých oblastí veřejnoprávního řádu, např. trestní zákon, trestní řád, občanská soudní řád, oblast správního řádu, atd.

3.5 Předmět všeobecného osobnostního práva

Předmětem všeobecného osobnostního práva je souhrn jednotlivých tělesných a morálních složek osobnosti fyzické osoby, které tvoří její celistvost. Každá osoba (*princip rovnosti*) má právo na nerušenou realizaci jejich osobnosti ve vztahu k ostatním subjektům. Jde o zabezpečení nerušené realizace před jejím ohrožením nebo porušením, ale také po jejím porušení či ohrožení.

Jednotlivé složky osobnosti jsou proměnné ve vztahu k času. Postupem času se vyvíjejí, rozvíjejí a proměňují, jsou závislé na mnoha činitelích, jako např. společenských změnách, životních podmínkách osoby, společenském postavení apod.

Nejdůležitějšími složkami osobnosti jsou:

- tělesná integrita a její nedotknutelnost,
- osobní svoboda fyzické osoby,
- rovnost všech fyzických osob,
- jméno fyzické osoby,
- občanská čest a lidská důstojnost,
- ochrana podoby fyzické osoby a ochrana projevů osobní povahy,
- osobní soukromí.

Systém ochrany osobnosti je v OZ postaven na generální klauzuli § 11 – „*Fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy. Stanoví se zde tedy všeobecná zásada ochrany osobnosti.*“ Ustanovení § 12 dále rozvádí a doplňuje obecnou úpravu generální klauzule, a to se zřetelem k těm jednotlivým hodnotám, tvořícím celistvost osobnosti fyzické osoby v její fyzické a morální jednotě, které jsou hmotně zachyceny. Tato úprava není tedy zvláštní úpravou k § 11. Je zde obsažena jen zvláštní ochrana některých

jednotlivých hodnot osobnosti každé fyzické osoby, a to těch, které jsou hmotně zachyceny. Dále je uvedena demonstrativním výčtem zvláštní ochrana jednotlivých složek osobnosti.

Jednotlivé složky osobnosti fyzické osoby je třeba odlišovat od hmotných substrátů. Jednotlivé složky jsou předmětem všeobecného osobnostního práva, zatímco hmotné substráty, na kterých jsou zachyceny tyto složky osobnosti, jsou předmětem vlastnického práva. V praxi nastávají případy, kdy subjekt všeobecného osobnostního práva je rozdílný od subjektu vlastnického práva hmotného předmětu, ke kterému se vztahuje všeobecné osobnostní právo (např. osobní písemnosti). Občanský zákoník tento střet vlastnického a osobnostního práva neřeší. Přednost v tomto případě bude mít společensky závažnější a významnější všeobecné osobnostní právo, neboť jde o právo, které umožňuje realizovat osobnost fyzické osoby jako stěžejní hodnotu demokratické společnosti.

3.6 Sankce za porušení nebo ohrožení všeobecného osobnostního práva

V moderní společnosti jsou snahy k zajišťování účinné občanskoprávní ochrany osobnosti v případě porušování či ohrožování osobnostních práv. Úprava ochrany osobnostních práv je zakotvena v českém právním řádu počínaje LZPS, kde je zakotveno zejména právo na život, nedotknutelnost osoby, zákaz mučení, zaručení osobní svobody, listovní tajemství, svoboda pobytu a pohybu, a další, přes mezinárodní úmluvy, kde je upravena podobná úprava jako v LZPS, ale i další zákonné předpisy jako OZ, kde je ochrana osobnosti zabezpečována generální klauzulí a dále potom zvláštní úpravou TZ, TiZ, pracovněprávními předpisy, kde můžeme uvést například ochranu pracovního

uplatnění občana a správně-právní předpisy. Dále se budu věnovat pouze sankcím upraveným občanským zákoníkem.

K tomu, aby byla zajištěna účinná právní ochrana se vyžaduje, aby při porušení či ohrožení osobnosti dotčené osoby byl neoprávněný zásah spojen s nepříznivými důsledky ve formě sankcí. Tak jako u obecné odpovědnosti spočívají sankce v povinnosti upuštění od zásahu, nebo v nové povinnosti odstranit následky neoprávněného zásahu nebo v poskytnutí přiměřeného zadostiučinění. Neoprávněným zásahem může tedy dojít ke vzniku nemajetkové újmy nebo majetkové újmy.

Při vzniku nemajetkové újmy se tato nijak neprojeví v majetkové sféře fyzické osoby. Tak jako u každé jiné odpovědnosti je třeba zajistit právní ochranu dotčené osobnosti. Sankce spočívají buď ve zdržení se dalších neoprávněných zásahů jako preventivní funkce, odstranění následků nepřiměřených zásahů jako restituční funkce nebo v poskytnutí postiženému přiměřeného zadostiučinění jako satisfakční funkce. Újma může spočívat v ohrožení nebo porušení osobnostního práva. Tyto sankce směřují k tomu, aby byla napravena nemajetková újma a aby se rušitel vyvaroval takového nežádoucího chování, neboť fyzické osoby pocítují tíživěji zásahy do svého vnitřního života nežli do svého majetku chráněného různými majetkovými právy. Možno usuzovat, že v demokratických státech se bude prosazovat prioritní postavení fyzických osob, kdy se budou zvyšovat společenské nároky na jejich aktivitu a iniciativu a bude se zvyšovat její duševní „vyspělost“. Odpovědnost je založena na objektivním principu, tzn. že odpovědnost vzniká bez ohledu na zavinění, aby mohla být zajištěna důsledná ochrana nejen před zaviněnými, ale také nezaviněnými zásahy do osobnosti fyzické osoby.

Při vzniku majetkové újmy se na rozdíl od nemajetkové újmy postupuje podle obecných pravidel odpovědnosti za škodu při vzniku, způsobu a rozsahu újmy. Sankce za způsobenou

majetkovou újmu jsou náhrada v penězích jako relutární funkce anebo, je-li to možné a účelné uvedením do původního stavu (restitutio in integrum) jako naturální funkce, která má napravit způsobenou újmu. Tato odpovědnost je založena na základě presumovaného zavinění.

Podmínky vzniku sankcí za nemajetkovou újmu jsou:

- a) existence zásahu, který je objektivně způsobilý vyvolat nemajetkovou újmu, spočívající buď v porušení nebo ohrožení osobnosti fyzické osoby v její fyzické a morální jednotě,
- b) neoprávněnost zásahu, tj. takový zásah, který je v rozporu s právním řádem, může být proveden ústně nebo písemně, anebo jiným chováním (např. posunkem), neoprávněnost zásahu však může být vyloučena okolnostmi stanovenými zákonem nebo z něj vyplývající, a to:
 1. svolení fyzické osoby, výslovné či konkludentní,
 2. zákonem nahrazené dovolení, například u tzv. zákonné licence,
 3. výkon jiného subjektivního práva stanoven zákonem nebo při plnění právní povinnosti, kterou mu uložil zákon, svépomoc, krajní nouze, nutná obrana,
 4. zvláštní okolností je právo na kritiku, toto však nesmí překročit mez přípustnosti, jinak se bude jednat o exces a tudíž o neoprávněný zásah,
- c) existence příčinné souvislosti (tzv. kauzální nexus) mezi a) a b)
- d) Podmínky vzniku sankcí za majetkovou újmu jsou:
- e) protiprávní úkon,
- f) vznik škody jako majetkové újmy vyjádřitelné v penězích,
- g) příčinná souvislost mezi a) a b)
- h) zavinění ve formě úmyslu nebo nedbalosti,

Zprostit se občanskoprávních sankcí při vzniku majetkové újmy může původce zásahu jen tehdy, prokáže-li, že způsobenou škodu nezavinil. Tato odpovědnost je založena na subjektivním principu. U

nemajetkové újmy je postavena na objektivním principu, zprostit se lze pouze tehdy, pokud jsou uvedena tvrzení pravdivá – tzv. důkaz pravdy. Je to jediný exkulpující prostředek u této objektivní odpovědnosti.

Subjekty občanskoprávních sankcí mohou být jak fyzické, tak i právnické osoby. Pokud došlo k ohrožení či porušení práva u více fyzických osob, potom se může kterákoli z nich nezávisle na ostatních domáhat zákonné ochrany. Jestliže byl neoprávněný zásah způsoben někým, kdo byl oprávněn jednat za právnickou osobou, je jejím zaměstnancem, či ji mohl zastupovat při činění právních úkonů této právnické osoby, postihují občanskoprávní sankce samotnou právnickou osobu. V případě excesu této osoby, která vykročila z rámce činnosti právnické osoby, bude postižena těmito sankcemi jen osoba sama.

Tzn., že mohou nastat dva případy. Vezměme si příklad článek, který zasahuje do práva fyzické osoby. Pokud je pisatelem článku osoba rozdílná od zaměstnance vydavatelství, může se dotčená osoba domáhat své občanskoprávní ochrany buď samostatně na osobě, která článek napsala nebo na právnické či fyzické osobě, která článek vydala, zejména, nebude-li pisatel znám, popř. může dotčená fyzická osoba uplatňovat ochranu na obou z nich společně. Bude-li však pisatel článku zaměstnanec vydavatele, který však nepřekročil oprávnění dané touto právnickou osobou, může se domáhat náhrady škody a své ochrany proti takovému jednání pouze vůči osobě právnické.

Jak bylo již výše uvedeno jsou jednotlivá dílčí osobnostní práva, která vznikla dotčené fyzické osobě neoprávněným zásahem do její osobnosti, nepromlčitelná. Odborná literatura stanoví: *„Pokud jde o nárok na peněžité zadostiučinění, platí podle shodně zaujatého stanoviska právní teorie i soudní praxe výjimka: v tomto případě se totiž vychází z toho, že vzhledem k podobnosti tohoto nároku s reparační funkcí majetkových nároků vůbec i tento nárok na*

peněžité zadostiučinění podle § 13 odst. 2, 3 OZ promlčení podléhá, a to ve tříleté promlčecí době, která začíná běžet ode dne, kdy tento nárok mohl být poprvé vykonán – § 101 OZ.”² Dle mého názoru toto tvrzení nelze považovat za správné. U tohoto závěru není zcela důsledně a nekompromisně doceněna skutečnost, podle níž, jestliže se podle ustanovení § 100 odst. 2 OZ promlčují všechna práva majetková, pak se nepromlčují nemajetková práva, mezi něž je nutno zařadit jako právo ryze osobní povahy i právo na ochranu osobnosti fyzické osoby podle ustanovení § 11 a násl. OZ. Právo na ochranu osobnosti občanský zákoník upravuje jako jednotné právo, jehož úkolem je v rámci občanskoprávní oblasti zabezpečit respektování osobnosti fyzické osoby a její všestranný svobodný rozvoj. V tomto uceleném a jednotném rámci práva na ochranu osobnosti existují dílčí práva, která zabezpečují občanskoprávní ochranu jednotlivých hodnot, resp. stránek fyzické osoby jako neoddělitelných součástí její celkové fyzické a psychicko-morální integrity osobnosti. Občanskoprávní sankce za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti jsou jako jednotlivé prostředky ochrany osobnosti fyzické osoby uvedeny v ustanovení § 13 OZ, a to pouze příkladným výčtem. Podle zmíněného ustanovení patří k takovýmto prostředkům zejména:

- povinnost upuštění od neoprávněných zásahů,
- povinnost odstranit následky neoprávněného zásahu,
- povinnost poskytnout přiměřené zadostiučinění.

Přiměřené zadostiučinění podle ustanovení § 13 OZ může spočívat buď v morálním plnění anebo v peněžitém plnění. Smyslem náhrady nemajetkové újmy v penězích je pak dát do vztahu míry újmy na hodnotách lidské osobnosti s konkrétním finančním vyjádřením náhrady takovéto nemajetkové újmy. I tam však jde vždy o právní instrument, jehož úkolem je zabezpečit

² Švestka J., Jehlička O., Pavlík P., Plecítý V., Knap K. – Ochrana osobnosti podle občanského práva – LINDE Praha, a.s. 1996 – str. 163.

respektování a ochranu osobnosti fyzické osoby. Nelze je proto jako právo ryze osobní povahy osobnosti fyzické osoby, na něž se vztahují ustanovení § 11 a násl. OZ, vydělit z okruhu nepromlčitelných nemajetkových práv, byť se satisfakce příslušné nemajetkové újmy fyzické osoby vyjadřuje prostřednictvím finančních prostředků. Stejně tak stanovil rozsudek nejvyššího soudu: „ *Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti se nepromlčuje.*“³

3.7 Prostředky občanskoprávní ochrany

Prostředky občanskoprávní ochrany dělíme tak jako u jiných subjektivních práv na obecné a zvláštní. K obecným prostředkům ochrany patří:

- a) *obranná svépomoc*, hrozí-li bezprostředně neoprávněný zásah do práva, může jej ohrožená osoba přiměřeným způsobem odvrátit, jedná se však o výjimečný prostředek ochrany subjektivních práv, neboť v případě domnělého práva povolává k ochraně právní řád příslušné státní orgány, zejména soudy,
- b) *ochranu poskytovanou příslušným orgánem státní správy*, tehdy, pokud je porušen pokojný stav, lze se na návrh u orgánu státní správy domáhat předběžné právní ochrany, jedná se tedy pouze o předběžnou a dočasnou ochranu, která zakazuje rušiteli zásah do práva nebo uložení odstranění závadného stavu pouze však do té doby, nežli soud v předmětné věci pravomocně rozhodne, po rozhodnutí soudu ztrácí tedy svou právní účinnost,
- c) *ochranu soudní*, a to:
 - ochranu poskytovanou soudem před zahájením řízení, (využití smířčího řízení), lze navrhnout kterémukoli věcně

³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR: 30 Cdo 1542/2003

- příslušnému soudu, aby provedl pokus o smír a dojde-li k jeho uzavření, aby rozhodl o jeho schválení,
- ochranu poskytovanou prostřednictvím předběžných opatření, tvoří vhodný doplněk občanskoprávní ochrany tehdy, existuje-li nebezpečí, že by výkon soudního rozhodnutí mohl být jinak později ohrožen,
 - ochranu poskytovanou prostřednictvím jiných žalob, než-li které jsou uvedeny v § 13 občanského zákoníku, (demonstrativní výčet), např. pouhé konstatování nepravdivosti výroku, žaloba určovací,
 - ochranu prostřednictvím žaloby na náhradu škody, jestliže dojde k nemajetkové újmě a zároveň majetkové újmy – kumulace nároků, jeden nárok se nijak nedotýká druhého nároku,

Ke zvláštním prostředkům soudní ochrany patří:

- a) *Žaloba zdržovací* – negatorní, tj. upuštění od neoprávněných zásahů, zásah musí pokračovat nebo alespoň existence konkrétního nebezpečí jeho opakování v budoucnu, žalobce má povinnost tvrzení, důkazní povinnost a důkazní břemeno. Nelze tedy uplatnit tuto žalobu na případy, kdy byl zásah již dokonán. Pokud by nastal další stejný zásah do práva dotčené osoby, bylo by možno vést výkon rozhodnutí již na základě pravomocného výroku soudního rozhodnutí.
- b) *Žaloba odstraňovací* – restituční, tj. odstranění protiprávního stavu, podmínkou je, aby následky porušení osobnosti ještě trvaly, a aby bylo možno následky porušení osobnosti odstranit. Účelem je tedy odstranit zdroj závadných následků vyvolaných neoprávněným zásahem a obnovení původního stavu, který existoval předtím, než byl proveden zásah.
- c) *Žaloba satisfakční* – poskytnutí přiměřeného zadostiučinění, tam, kde již nemajetková újma vznikla. Soud není povinen vyhovět poskytnutí přiměřeného zadostiučinění, které může být:

- morálním plněním – má přednost, musí však znít na určitou formu morálního zadostiučinění, lze zvolit, např. omluvu, odvolání difamujícího výroku, může být již naplněna výrokem soudu o odstranění závadného stavu,
- peněžitým plněním – použije se tam, kde s ohledem na nemajetkovou povahu vzniklé újmy na osobnosti dotčené osoby neexistují žádný jiný právní prostředek, za jehož pomoci by bylo možno tuto újmu přiměřeně zmírnit, předpokládá splnění určitých zákonem kvalifikovaných podmínek:
 - a) morální zadostiučinění se jeví v konkrétním případě nepostačující,
 - b) neoprávněným zásahem došlo ke snížení důstojnosti fyzické osoby či její vážnosti ve společnosti ve značné míře.

Peněžité plnění plní tedy podpůrnou funkci, musí tedy nastoupit na řadu až tehdy, kdy se morální zadostiučinění ukázalo jako nedostačující, a lze považovat za občanskoprávní prostředek výjimečného charakteru, zadostiučinění není možno přiznat nějakému třetímu subjektu, výše přiznaného zadostiučinění je předmětem volného uvážení soudu (moderační právo soudu), musí být přiměřené, pro určení přiměřenosti se přihlíží k závažnosti vzniklé nemajetkové újmy, a okolnosti, za kterých k neoprávněnému zásahu do osobnosti fyzické osoby došlo. Přiměřené zadostiučinění v penězích v žádném případě neslouží a nemůže sloužit k náhradě vzniklé škody, popř. ztráty na výdělku. Soud bude vždy hodnotit případ jak podle celkové povahy, tak i podle jednotlivých okolností každého konkrétního případu zvlášť. Stejně tak rozsudek Nejvyššího soudu: *„Finanční zadostiučinění za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti lze přiznat, pokud není postačující morální zadostiučinění a neoprávněným zásahem došlo ke snížení důstojnosti fyzické osoby či její vážnosti*

ve společnosti ve značné míře. Snížení důstojnosti fyzické osoby či její vážnosti ve společnosti ve značné míře je pak třeba vymezit tak, že jde o nemajetkovou újmu vzniklo v osobnosti sféře fyzické osoby, kterou tato fyzická osoba vzhledem k povaze, intenzitě, opakování, trvání a šíři okruhu působení nepříznivého následku spočívajícího ve snížení její důstojnosti či vážnosti ve společnosti pociťuje a prožívá jako závažnou. Ač se určení výše tohoto zadostiučinění stává předmětem volného uvážení soudu, musí soud v každém jednotlivém případě vycházet z úplného skutkového stavu a v tomto rámci se opírat o zcela konkrétní a přezkoumatelná hlediska.”⁴

Svépomoc, ani ochrana orgánem státní správy nebude v těchto případech příliš praktická. Ochrana práv bude nejlépe provedena soudy, které jsou oprávněny, zároveň však i povinny poskytnout právní ochranu, v opačném případě by se jednalo o tzv. odepření spravedlnosti (denegatio iustitiae).

Nelze také vyloučit ochranu prostřednictvím ústavní stížnosti podané Ústavnímu soudu, kterou lze použít jen v případě vyčerpání všech řádných opravných prostředků. Ústavní soud však jen zjišťuje, zda zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno ústně zaručené základní právo nebo svoboda.

⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR: ze dne 27. 10. 2003, sp. zn. 30 Cdo 2005/2003

4 Jednotlivé předměty ochrany osobnosti fyzické osoby podle občanského práva

4.1 Právo na tělesnou integritu

V historickém vývoji byla ochrana tělesné integrity osoby zabezpečována převážně trestním a správním právem. Ve starověku bylo lidské tělo považováno za věc, s kterým se mohlo zacházet jako s ostatními věcmi, tedy mohly být předmětem zástavy, sázky, apod. Postupem času přineslo křesťanství změnu, která považovala tělo za boží výtvar, bylo sice považováno za věc, ale již za věc sui generis (svého druhu), na které dopadala ustanovení občanského práva o věcech, zejména práva věcného. V moderních právních řádech bylo uznáno za jedno z nejvýznamnějších práv a včleněno do občanskoprávní ochrany osobnosti.

Osobnost každé fyzické osoby je tvořeno jednotou složky duševní a tělesné. Není chráněno jen po dobu života této osoby, ale také chrání mrtvé tělo a jeho jednotlivé části, tak jako orgány, tkáně, a to po celou dobu individualizovatelnosti tělesných pozůstatků. V dnešní době lze mluvit o jednotnosti názorů jiných států na právo na tělesnou integritu pouze pokud jde o lidské tělo v době mezi narozením a smrtí. Problematictější se už jeví otázka ochrany počatého, ale dosud nenarozeného plodu, tedy nascitura. Dále s rozvojem pitev je taky nejednotnost právní ochrany co se týče postmortální ochrany. V některých právních řádech tíhnou k názorům, že ochrana tělesné integrity končí se zánikem právní subjektivity, tj. smrtí.

Obsah práva na tělesnou integritu můžeme definovat jako zákaz neoprávněných zásahů do tělesné integrity druhé osoby od všech ostatních subjektů, jako negativní složku práva na tělesnou integritu, a dále do něj patří také právo dispoziční a užívací, které

tvorí pozitivní složku práva na tělesnou integritu. Obsah tohoto práva je subjektivním právem, které působí erga omnes s rovným právním postavením. Samozřejmě existují výjimky, jako např. zajištění odůvodněných veřejných zájmů státu. Subjekt je tedy povinen strpět zásahy do svého práva, které ve zvláštním veřejném zájmu umožňuje právní řád, jako např. v trestním a správním řízení, v oblasti zdravotnictví. Jedná se o průlomové do zákazu neoprávněných zásahů do práva na tělesnou integritu, především do negativní složky práva na tělesnou integritu. Někdy je toto právo chráněno i proti vlastní vůli subjektu práva, protože toto právo nesmí subjekt zneužívat v rozporu s veřejnými zájmy. Pokud by subjekt práva zneužil své právo v rozporu s veřejnými zájmy, mělo by to za důsledek neplatnost tohoto právního úkonu.

Právo na tělesnou integritu má tedy různá omezení. Důležitá *základní omezení vyplývají z TR*. Pro příklad můžeme uvést vyšetření duševního stavu znalcem, zákaz používání tzv. drog pravdy, narkoanalýz, dále prohlídka těla, kterou je povinen strpět každý, je-li třeba zjistit, zda jsou na jeho těle stopy nebo následky trestného činu. Dále § 72 TZ stanoví ochranné léčení, které ukládá soud v trestním řízení tehdy, jde-li o pachatele, jenž spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti a soud má za to, že ochranné léčení, které zároveň ukládá, zajistí nápravu pachatele a ochranu společnosti lépe než trest.

Jako další omezení práva na tělesnou integritu můžeme uvést *preventivní a léčebnou zdravotní péči*, která vyplývá ze ZPZL, která se poskytuje zásadně se souhlasem osoby, jíž se týká. Lékař má povinnost informovat rodinu nemocného vhodným způsobem, další povinností je poučení pacienta o jeho nemoci, diagnóze, způsobech léčení atd. Co se týče poučení pacienta, musí být provedeno vhodným způsobem, tzn. že v duchu tradičních zvyklostí se dává přednost před tzv. milosrdnou lží tzv. šetrnému poučení, kdy lékař sdělí jen část pravdy s cílem dosáhnout toho, aby se nemocný stal

aktivním spolupracovníkem lékaře při poskytování léčebné péče. Když trpí pacient např. rakovinou, je napjatý svým zdravotním stavem a tím hůře spolupracuje s ošetřujícím lékařem. Lékař je povinen provádět výše uvedené výkony jen se souhlasem nemocného anebo lze-li tento souhlas nemocného předpokládat. Provede-li lékař výkon, jímž zasáhne do tělesné integrity osoby bez jejího souhlasu, jedná se o neoprávněné jednání se všemi nepříznivými právními důsledky, pokud se nejedná o omezení z důvodu zvláštního veřejného zájmu (například tvrzeň odebrání vaječnicků některým ženám v minulosti, aniž by byly seznámeny s následky takového zásahu). Dotčená osoba může zdravotní péči odmítnout tzv. negativním reversem přes náležité vysvětlení lékaře. Negativním reversem rozumíme právo nemocného písemně odmítnout potřebnou péči, samozřejmostí je u nemocného způsobilost k právním úkonům, která nebyla dříve soudním rozhodnutím omezena, tak že by takovéto rozhodnutí nemohl učinit. I tento právní úkon musí být učiněn svobodně, vážně, určitě a srozumitelně a nesmí obsahem ani účelem odporovat zákonu či jej obcházet, popř. přičít se dobrým mravům. U nezletilých pacientů rozhoduje pacient sám, může-li vzhledem ke své rozumové vyspělosti posoudit vyšetřovací či léčebný výkon. Jestliže nemůže, rozhoduje za nezletilého pacienta zákonný zástupce.

Naproti tomu Úmluva o lidských právech a biomedicíně stanoví, že jakýkoli zákrok v oblasti péče o zdraví je možno provést pouze za podmínky, že k němu dotyčná osoba poskytla svobodný a informovaný souhlas, který byla předem řádně informována o účelu a povaze zákroku, jakož i o důsledcích a rizicích. Tento souhlas je kdykoli odvolatelný. Obsahuje také ochranu osob neschopných dát souhlas, kdy stanoví, že osobě, která není schopná takový souhlas dát, může být proveden lékařský zákrok pouze tehdy, pokud je to k jejímu přímému prospěchu (např. krevní transfúze u dětí „Svědků Jehovových“). Pokud je osoba nezletilá, stanoví stejně jako výše

uvedený zákon, že je potřeba svolení jejího zákonného zástupce, úřední osoby či jiné osoby nebo orgánu, které jsou k tomu zmocněny zákonem. Také je v této úmluvě zohledněn názor nezletilé osoby, jehož závaznost narůstá úměrně s věkem a stupněm vyspělosti. Tyto osoby obdrží informace o zdravotním stavu, účelu a povaze zákroku a o důsledcích a rizicích, stejně jako pacient, kterého se to týká.

Někdy lze vykonat léčebné výkony i proti vůli a bez souhlasu nemocného. A to:

- při vyšetřovacím a léčebném úkonu, jehož neodkladné provedení je nezbytné k záchraně života, které nemůže vzhledem ke své rozumové vyspělosti posoudit nezbytnost tohoto výkonu, osobě zbavené způsobilosti k právním úkonům, odpírají-li rodiče nebo opatrovník souhlas,
- provádět vyšetřovací a léčebné výkony a dokonce nemocného převzít do ústavní péče je možné, jde-li o nemoci stanovené zvláštním předpisem, u nichž lze uložit povinné léčení, ohrožuje-li osoba, jevící známky duševní choroby či intoxikace své okolí nebo sebe, není-li si možno vzhledem ke zdravotnímu stavu nemocného vyžádat jeho souhlas a jde o neodkladné výkony nutné k záchraně života či zdraví.

Podobně tak stanoví Úmluva o lidských právech a biomedicíně, kde stanoví, že osoba s vážnou duševní poruchou může být podrobena bez svého souhlasu, je-li zákrok zaměřen na léčbu její duševní poruchy, ale jen v tom případě, že by bez takovéto léčby se vší pravděpodobností došlo k závažnému poškození jejího zdraví. Dalším případem může být stav nouze vyžadujících neodkladné řešení, kdy nelze získat příslušný souhlas a jakýkoliv nutný lékařský zákrok lze provést okamžitě, pokud je nezbytný pro prospěch zdraví dotyčné osoby. Úmluva dále rozvádí případ, kdy bude brán zřetel

na dříve vyslovená přání pacienta ohledně lékařského zákroku, pokud pacient v době zákroku není ve stavu, kdy může vyjádřit své přání.

V praxi může činit problémy např. poskytnutí zdravotní péče členům svědků Jehovových, kteří odmítají např. transfuzi krve. Můžeme poukázat na případ, kdy osoba zasvěcená svědkům Jehovovým měla napsáno na papíře v dokladech u kartičky zdravotní pojišťovny, že ji nemá být v žádném případě poskytnuta transfúze krve. Našli ji ve veřejném parku na lavičce v bezvědomí. Kolemjdoucí osoba zavolala rychlou zdravotnickou pomoc. Ošetřující lékař ji stabilizoval, a při kontrole dokladů našel výše uvedené prohlášení nemocného. Dochází zde ke střetu dvou práv. U nemocného práva na respektování projevené vůle jako práva na jeho sebeurčení a autonomii a u lékaře povinnost poskytnout nezbytnou pomoc osobě, která je v nebezpečí smrti. Občanský zákoník tuto situaci řeší v § 419, který stanoví krajní nouzi (stejně tak trestní zákon). I zde však musí být splněny podmínky, že se musí odvracet přímo hrozící nebezpečí, přímo hrozící a nešlo-li odvrátit jinak. Kromě subsidiarity odvrácení musí být splněna ještě podmínka proporcionality, že způsobený následek nesmí být stejně závažný či závažnější než ten, který hrozil. V případě ošetřujícího lékaře musíme brát na vědomí také ustanovení trestního zákona o neposkytnutí pomoci § 208.

Dalším omezením do práva tělesné integrity můžou být *zásahy k jiným účelům než preventivním a léčebným*. Jedná se například o úkony, které nesledují léčení, odnímání tkání a vědecké výzkumy. Jedná se o:

1. *Tzv. plastické operace*, které slouží k uspokojení subjektivních potřeb osob, jsou prováděny jen se souhlasem samotného subjektu. Vzhledem k tomu, že mohou být použity k odstranění zohyzdění nebo poškození, ale také mohou sledovat cíl aprobovaný

zákonem, v tomto případě je možné považovat souhlas za neplatný, např. změna vzhledu pachatele trestného činu. Princip souhlasu je v tomto případě doplněn principem priority zájmu na zachování života a zdraví, který je zároveň veřejným zájmem. V případě, že operace je určena k tělesnému poškození nebo k jinému chirurgickému výkonu, který by se jevil jako neodpovědný hazard se životem a zdravím, bude takovýto souhlas v rozporu s veřejným zájmem a tudíž neúčinný.

2. *Umělé přerušování těhotenství* – v tomto případě nejde jen o zásah do tělesné integrity ženy, ale i do tělesné integrity počatého a dosud nenarozeného dítěte (nascitura). Proto je přerušování těhotenství chráněno trestněprávními předpisy a vázáno na zákonné podmínky. Základní podmínkou je písemná žádost přerušování těhotenství, jestliže nepřesahuje 12 týdnů a jestliže ji nebrání zdravotní důvody. Po uplynutí této doby je přerušování těhotenství povoleno pouze tehdy, je-li ohrožen život ženy nebo není-li plod schopen života.
3. *Sterilizace* představuje závažný zásah nejen do tělesné integrity fyzické osoby, ale i do celé osobnosti subjektu. Můžeme rozlišovat nucenou sterilizaci, která byla používána vědci Německa za války k likvidaci „nepohodlných a rasově nevhodných“ osob, která odporuje zásadám moderního demokratického právního řádu a lékařské etice a dobrovolnou sterilizaci, která může být provedena jen na základě vlastní žádosti nebo s jejím souhlasem na základě stanovených podmínek. Stanoví se jednak písemná

forma souhlasu a také povolení zvláštní odborné sterilizační komise.

4. *Lékařský pokus na živých lidech* – rozlišujeme zde pokusy klinické, které zasahují do tělesné integrity, ale slouží k možnému obnovení či zlepšení zdraví pokusné osoby a pokusy badatelské, kde jde také o zásah do tělesné integrity, ale nepřináší pokusné osobě prospěch, nýbrž újmu. Pro lékařské pokusy jsou také stanoveny potřebné právní záruky. Jedná se o souhlas subjektu, na kterém mají být pokusy prováděny, který musí být dobrovolný a písemný, tento subjekt musí mít plnou způsobilost k právům, souhlas subjektu je vždy odvolatelný a dále je také potřeba souhlasu ministerstva zdravotnictví k provádění takových pokusů. Před udělením souhlasu musí být pokusný subjekt náležitě informován se všemi důležitými skutečnostmi spojenými s pokusem. Další omezení spočívá v tom, že nesmí být pokusy prováděny na osobách ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody, v základní vojenské ani náhradní ani civilní službě. Případná škoda, která vznikne v souvislosti s pokusem se hradí podle obecných ustanovení občanského zákoníku.
5. *Odnímání orgánů a tkání živým osobám za účelem transplantace* – toto je opět vázáno na určité podmínky. První podmínkou je svobodný souhlas dárce, a to po náležitém poučení. Další podmínkou je, že odnětí orgánů a tkání nesmí ohrožovat zdravotní stav dárce. Souhlas může být kdykoli dodatečně odvolán. Úmluva o lidských právech a biomedicíně stanovuje tuto problematiku obdobně, kdy lze transplantaci provádět výhradně v zájmu léčebného

přínos pro příjemce, a pouze pokud není k dispozici žádný vhodný orgán nebo tkáň zemřelé osoby nebo jiná alternativní léčebná metoda srovnatelného účinku. I tady je vázána tato skutečnost na souhlas, který musí být vyjádřen výslovně a konkrétně a to buď písemnou formou nebo před příslušným úředním orgánem. Odběr orgánu či tkáně nelze provést živé u osoby, která není schopna dát tento souhlas. Výjimečně lze povolit odběr od osoby, která není sama schopna dát souhlas, pokud jsou splněny tyto podmínky:

- I. není k dispozici žádný kompatibilní dárce, která je schopný dát souhlas,
- II. příjemcem je bratr nebo sestra dárce,
- III. darování musí představovat možnost záchrany života příjemce,
- IV. souhlas musí být dán konkrétně a písemně, v souladu se zákonem a se souhlasem příslušného orgánu,
- V. uvažovaný dárce s tím neprojevuje nesouhlas.

Samozřejmostí je, že lidské tělo a jeho části nesmí být jako takové zdrojem finančního prospěchu.

6. *Odběr krve živým osobám* – podmínky jsou podobné jak u odnímání orgánů a tkání. Je vázán na souhlas dárce po náležitém poučení, osoba musí být starší 18 let, odběr krve nesmí ohrozit zdravotní stav dárce, zachovává se anonymita mezi dárce a příjemcem. Při odběru krve jsou přijata opatření, aby byl dostatečně ochráněn příjemce před přijetím závadné krve.

7. *Lékařské zásahy do reprodukční schopnosti jednotlivců, kastrace, stereotaktické operace a zákroky u transexuálů* – lze provádět jen na žádost

osoby a dále po schválení odbornou komisí, osoba musí být informována lékařem na všechna rizika i na případné důsledky spojené se zákrokem.

K dalším omezením práva do tělesné integrity patří dispozice mrtvým tělem, odnímání tkání a orgánů z mrtvých těl za účelem transplantací. Uplatňovat je mohou manžel a děti, popř. jejich rodiče. Je zde výraznější možnost omezit toto právo ve veřejném zájmu. Jedná se především o soudní pitvy, zdravotní pitvy apod. Výjimkou je skutečnost, kdy zemřelý za života písemně prohlásil, že s odnětím tkání a orgánů nesouhlasí. Ve všech ostatních případech lze provést odnětí bez souhlasu. Dovozuje se zde tzv. předpokládaný souhlas zemřelého s odnětím svým tkání a orgánů.

Zájem na zachování života a zdraví každé osoby vede k nepřipustnosti dispozic, jako je sebepoškození nebo dokonce sebevražda. Nejasnost panuje kolem euthanasie. Pojem je z řečtiny a znamená „dobrou smrt“. Snahy o morální ospravedlnění euthanasie sahají daleko do minulosti. Již Platón zastával názor, že není třeba léčit beznadějně nebo od narození nemocné a nepovažoval za efektivní prodlužování "špatného života". Cicero a Seneca zase akceptovali zabíjení zrůdných dětí. V našem právním řádu není povolena a nemá ani opodstatnění. V některých zemích, jako např. v Nizozemí však za určitých podmínek je možné ji provést. Zavedením euthanasie by mohlo dojít k situacím, kdy by jí mohlo být zneužito v neprospěch osoby vůči níž by byla vykonána. V Austrálii byl dokonce zákon o euthanasii zrušen, a zákonodárci se přihlásili ke staré zásadě Hippokratovy přísahy - "*...ani prosbami se nedám pohnout k podání smrtícího léku ani sám k tomu nedám nikdy podnět...*". Euthanasii je nutno odlišovat od práva pacienta odmítnout léčbu, které je aprobováno zákonem o péči o zdraví lidu. Toto ustanovení je naplněním ústavního práva na soukromí v oblasti zdravotní péče.

Další omezení práva do tělesné integrity je v souvislosti umělého oplodnění. V praxi se uplatňují dvě základní formy umělého oplodnění. První z nich je umělá inseminace, která je v našem právním řádu blíže upravena. Druhá je implantace embrya, jejíž úprava v současné době v našem právním řádu doposud chybí. Umělé oplodnění je možné jen na osobní a společnou žádost obou manželů a jen jsou-li pro to zdravotní důvody. Oba žadatelé musí být způsobilí k právním úkonům. Umělé oplodnění je možné provést jen u zletilé ženy, pokud tomu nebrání zdravotní stav. Pokud dárce semene není manžel, lze se souhlasem obou manželů provést oplodnění semenem dárce, kterého zvolí lékař pověřený provedením takového výkonu a dá výslovný souhlas. Manželé a dárce zůstávají ve vzájemné anonymitě. Údaje týkající se umělého oplodnění jsou chráněny povinností mlčenlivosti.

Také úmluva o lidských právech a biomedicíně, která byla výše použita ke srovnání se zákonnou úpravou, a která byla přijata v Oviedu 4. dubna 1997, (Česká republika je vázána od 1. října 2001) stanoví záruku úcty k integritě lidských bytostí a ostatní práva a základní svobody při aplikaci biologie a medicíny a dále, že smluvní strany budou chránit důstojnost a svébytnost všech lidských bytostí. V této úmluvě je také stanovena nadřazenost lidské bytosti, kdy zájmy a blaho lidské bytosti jsou nadřazeny zájmům společnosti nebo vědy.

V této úmluvě je také zakotven profesní standard, kdy jakýkoliv zákrok v oblasti péče o zdraví, včetně vědeckého výzkumu, je nutno provádět v souladu s příslušnými profesními povinnostmi a standardy.

4.2 Právo na osobní svobodu

Právo na osobní svobodu je dalším významným dílčím všeobecným osobnostním právem, není však uvedeno v demonstrativním výčtu § 11 OZ v platném znění. Tato svoboda je ústavněprávně zaručena LZPS od narození až do smrti každé fyzické osoby.

Osobní svobodu narušuje násilí fyzické i psychické, jako např. tíseň, bezprávná výhrůžka, osobní svoboda zahrnuje dále nedotknutelnost vlastní osobní svobody, svobodu pohybu a pobytu a další. Právo na osobní svobodu je postaveno na principu rovnosti. Narušení rovnosti jakýmkoli jednáním, např. diskriminací, je zásah do práva na osobní svobodu jedince.

Právo na osobní svobodu obsahuje povinnost ostatních subjektů zdržet se jednání, které by narušovalo osobní svobodou fyzické osoby, jako negativní složka práva na osobní svobodu, a toto právo užívat a disponovat s ním, jako pozitivní složka práva na osobní svobodu. Osobní svoboda může být stejně jako v předchozích právech chráněna i proti vůli fyzické osoby, a to z důvodu zneužívání dispoziční moci v rozporu s veřejnými zájmy. Jedná se o omezení dispozičního práva, kterými jsou:

a) *Omezení práva na osobní svobodu v rámci soudního a správního řízení* - nejvážnější omezení přináší instituty jako vazba, výkon trestu odnětí svobody, na které jsou vázány přísné podmínky, aby nedocházelo ke zneužívání a jejich výkon nevedl k takovému omezení, které by znamenalo snížení lidské důstojnosti, zárukou je zde také naplnění základní zásady presumpce nevin. Dalšími případy omezení jsou předvedení obviněného, svědků, provedení lékařského vyšetření, uložení ochranného léčení, výkon rozhodnutí vyklizení v občanskoprávním řízení atd.

- b) *Omezení práva na osobní svobodu v rámci pracovního poměru* – zaměstnavatelé ukládají zaměstnancům některé příkazy a zákazy, které mají povahu omezení osobní svobody. Jedná se např. o tvůrčí činnosti autorské. Zaměstnavatel může zakázat tvorbu v pracovní době, ale nemůže ji všeobecně zakázat, protože by jeho jednání bylo porušení základního práva zaručeného čl. 34 LZPS. Další příkladem omezení osobní svobody může být příkaz nosit na šatech jmenovky s uvedením svého jména odůvodněný odpovědností zaměstnanců za jejich řádný výkon. Tento příkaz však nelze považovat za odůvodněný, neboť jeho účelu lze dosáhnout i jiným způsobem. Dalším příkladem je finanční diskriminace při výplatě mezd při přecházení na bezhotovostní systém nebo dokonce příkaz na výběr té které banky v této souvislosti.
- c) *Nepřímé zásahy do práva na osobní svobodu, vlivy na podvědomí* – jedná se o novější druhy zásahů do tohoto práva, který je podmíněn vědeckotechnickým pokrokem a má stále větší význam zejména pak v oblasti obchodní a politické. Velkou závažnost mají zásahy, které se omezují na zevní vliv podvědomí fyzických osob prostřednictvím slovních či obrazových vjemů. Příkladem může být mobilní telefon nebo automobil, který má kladný filmový hrdina. Důsledek toho je omezení svobody rozhodování (skrytá reklama).

4.3 Právo na jméno

Podle starších právních teorií patřilo právo na jméno k právu vlastnickému. V pozdějších dobách se nazírání na toto právo změnilo a bylo považováno za subjektivní právo náležející do práva rodinného, popř. správního. V moderních dobách převládá názor, že právo na jméno je individualizační znak, pod kterým se fyzická osoba ve společnosti uplatňuje a je významným článkem její

osobnosti. V našem právním řádu je vymezeno jako jedno z významných dílčích práv všeobecného osobnostního práva.

Předmětem práva na jméno je jméno rodové, ale také jméno vlastní, a nesmíme zapomenout také na část jména, popř. i jen počáteční písmena, ve spojení se jménem rodovým nebo jména celého. Má-li někdo 2 jména, jsou předmětem ochrany obě tato jména. Předmětem dále může být i jméno krycí (pseudonym). Podle soudní judikatury se do ochrany práva na jméno zahrnuje také přezdívka či slogan, které jsou známé s nositelem jména, ale pouze v případě, když jimi může být alespoň u určité části veřejností jednoznačně identifikován. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR dále judikoval: *„Předmětem ochrany může být dále za určitých podmínek i část jména, počáteční písmena jména nebo zdrobnělina vlastního jména, počáteční písmena jména nebo popř. pro zdrobnělinu vlastního jména, je předmětem ochrany, jestliže se pro určitou osobu stalo natolik příznačným, že samo o sobě tvoří dostatečný individuální znak. Za neoprávněné užití jména nelze ovšem považovat každé označení jménem, které je shodné se jménem, které někomu přísluší, nýbrž jen označení jakovým jménem za okolností, jež by objektivně mohly vyvolat dojem, že jde o konkrétní fyzickou osobu. Užití jména je třeba posuzovat v kontextu s okolnostmi, které toto užití provázely.“*⁵ Při využívání ochrany práva na jméno, resp. všeobecného osobnostního práva se nelze domáhat ochrany pro jména postav, které jsou použity v básni, apod.

Obsahem tohoto práva je tedy výlučné právo fyzické osoby mít, užívat, disponovat a bránit jinému k neoprávněnému užívání jeho jména. Své dispoziční právo realizuje svolením k užití. Úkon může být proveden výslovně nebo konkludentně.

„Užitím jména jiného není již každé označení jménem (ať k jakémukoli účelu), které je shodné se jménem, jež někomu

⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR: ze dne 22. 9. 2004, sp. zn. 30 Cdo 181/2004

přísluší, nýbrž jen označení takovým jménem za okolností (vzhledem k dalším rozlišovacím znakům, souvislostem apod.), jež by – objektivně posuzováno – mohly ve veřejnosti, kde k uvedení došlo, vyvolat dojem, že jde o uvedený subjekt práva. Vždy musí být dána objektivní možnost přímé spojitosti se subjektem práva.“⁶

Ne každé užití jména bude tedy neoprávněné. O neoprávněnost nepůjde, má-li jednájící na užití jména právo. Toto právo může být *originární*, protože užívá-li někdo stejné rodové jméno jako jméno jiného, nelze se na něm domáhat, aby s užíváním přestal nebo si jméno změnil. U krycího jména (pseudonymu) je skutečnost jiná. Kdyby někdo začal užívat pseudonymu poté, co ho užíval někdo jiný, považovalo by se jeho jednání za neoprávněné. Použije se zde práva priority. Co se týče *odvozeného* práva užívání, může se realizovat pouze na základě svolení původního oprávněného. Musíme si však uvědomit, že svolení k užití jména nezahrnuje i právo k užití podobizny nositele jména, a naopak. Pro příklad můžeme uvést časopis, kde neoprávněným užitím jména bylo uveřejnění modelky v časopise, která svolila užití podobizny, ale toto právo nezakládalo právo časopisu uveřejnit její jméno. Neoprávněnost je tedy vyloučena výkonem vlastního subjektivního práva jednájící osoby. Neoprávněnost je dále vyloučena v rámci výkonu jiného subjektivního práva nebo plnění zákonné povinnosti. Jedna se např. o svépomoc, odvrácení škody, výkon práva kritiky, uplatnění petičního práva, výkon svědecké povinnosti atd. Dalším příkladem vyloučení neoprávněnosti je hájení oprávněného veřejného zájmu.

⁶ Švestka J., Jehlička O., Pavlík P., Plecítý V., Knap K. – Ochrana osobnosti podle občanského práva – LINDE Praha, a.s. 1996 – str. 239-240.

4.4 Právo na podobu

Právo na podobu můžeme rozdělit do 2 složek. První z nich je *právo na podobu*, jehož předmětem jsou charakteristické rysy postavy a tváře fyzické osoby. Toto právo se vyvíjelo velmi pomalu a jeho ochrana se stala aktuální v důsledku technického pokroku, zejména rozvojem fotografie a filmu. Právo na podobu vzniká narozením. Z tohoto práva bylo odvozeno *právo k podobizně*, předmětem tohoto práva je hmotné zachycení podoby člověka. Vzniká tehdy, kdy je zachycená podoba individualizovatelná, není to tedy pouhý reliéf tváře či postavy, ze kterého nelze poznat zřetelně o koho se jedná. Právo na podobiznu se neomezuje jen na podobu živého člověka, ale také na člověka zemřelého.

Kromě podobizen zná český právní řád také obrazové snímky jako předmět práva na podobu. Podmínkou však je, aby osoba zobrazená byla identifikovatelná. Může jít zejména o obrazy, snímky, plastiky, dokonce i karikatura (ne však každá) atd. V případě, kdy nelze identifikovat jednotlivé zobrazené osoby, nelze vyloučit právní komplikace, pokud se dotyčné osobě podaří dokázat, že na snímku je zobrazena ona, i když ji běžný pozorovatel nedokáže rozpoznat. Předmětem ochrany je také snímek, a to i tehdy, pokud identita zobrazeného vyplývá z uvedení jména nebo z jiných souvislostí, za nichž k použití snímku došlo.

Obsahem *práva na podobu* je užívací a dispoziční právo k zachycení jeho podoby. Opět rozlišujeme stránku pozitivní, která zahrnuje oprávnění zachytit svou podobou a udělovat svolením jiným k jejímu zachycení. Negativní stránka zahrnuje oprávnění bránit se proti neoprávněnému zachycení podoby a užití tohoto zachycení. Stejně tomu tak je u *práva na podobiznu a obrazový snímek*.

Právo na podobu a podobiznu se realizuje svolením oprávněného k zachycení podoby, popř. k použití podobizny. Ke

svolení není zákonem stanovená žádná forma. Nemusí být dáno ani výslovně, může k němu dojít i konkludentně, jestliže nevzbuzuje pochybnost o tom, že oprávněný subjekt svolení skutečně dal.

Co se týče práva na podobu a práva na podobiznu, je třeba je od sebe v rámci svolení odlišovat. Pokud oprávněný dal svolení k zachycení své podoby, nelze jej automaticky brát jako svolení k použití podobizny. To lze jen v tom případě, kdy oprávněný v době svolení k zachycení podoby věděl, o rozsahu a způsobu, za jakých bude podobizna použita. Svolení nelze nikdy vztahovat na rozsah a způsob použití, s nímž oprávněný v době svolení nepočítal a počítat nemohl.

U tohoto práva na rozdíl od práv předchozích není třeba chránit tato práva i proti vůli oprávněného. Svolení oprávněného je kdykoliv odvolatelné. Dále je svolení vázáno na účel ke kterému bylo uděleno, ale také i na ostatní okolnosti pro svolení rozhodné. Dojde-li k podstatné změně těchto okolností, je třeba dovozovat pozbytí účinku svolení.

Právní ochrana těmto právům se poskytuje pouze vůči neoprávněnému zásahu. U těchto práv existují také důvody vylučující neoprávněnost zásahu. U těchto práv je nerozhodné, zda takové použití je či není zároveň difamující. Takovými důvody vylučujícími neoprávněnost zásahu do zákonného práva jsou:

- a) *Zákonná licence k účelům úředním na základě zákona* – lze i bez svolení oprávněného, jedná se zejména o řízení správní a soudní, podmínka je však krytí ustanovením zákona, jedná se např. fotky pro kriminalistickou evidenci, která je ve shodě se zákonem pořízena u osoby, která byla obviněna z trestného činu, ale pouze do té doby, než-li byla ohledně tohoto trestného činu pravomocně zproštěna nebo bylo trestní stíhání zastaveno. Pokud by byla fotografie i nadále vedena v evidenci, jednalo by se už o neoprávněné použití.

- b) *Zákonná licence k účelům vědeckým a uměleckým* – která sleduje zajištění zvláštního veřejného zájmu na rozvoji tvorby umělecké a vědecké,
- c) *Zákonná licence k účelům zpravodajství* – lze ji použít pouze k účelům tiskového, filmového, rozhlasového a televizního. Jiné druhy zpravodajství zákon nepřipouští. Tato licence se vztahuje nejen na použití, ale i na pořízení podobizen a obrazových snímků a zvukových záznamů. Veřejný zájem při jejich pořizování a použití musí být oprávněný, ale také aktuální, např. když jde o věci týkající se řízení společnosti a důležitých otázek společenského života. Zásadně jsou vyloučeny věci soukromého života. Existují však výjimky zejména u osobnosti veřejného zájmu (např. politik). Například když snímek bude pořízen přímo v souvislosti s činností takové osoby ve veřejném životě nebo kdyby měl snímek závažný význam pro hodnocení schopností a způsobilosti této osoby vykonávat veřejnou činnost. Ani u těchto osob však nelze připustit zásahy do jejich soukromé sféry. Jedná se v tomto případě o posun při vymezení hranice věci soukromého života těchto osob.
- d) *Jiné důvody vylučující neoprávněnost zásahu* – může se jednat při soudním řízení o zjištění skutkového stavu, kde soud je povinen provést veškeré důkazy, která má k dispozici. Použití podobizen a obrazových snímků je touto licencí pouze pokud má k předmětu řízení skutečně přímý vztah. Použití podobizen a obrazových snímků musí být vždy učiněno přiměřeným způsobem a nesmí být v rozporu s takovými osobnostními zájmy oprávněného, jichž je třeba vždy bezpodmínečně šetřit a které jsou tedy za všech okolností nedotknutelné.

4.5 Právo na čest a důstojnost

Dříve byla čest a důstojnost chráněna nikoli v občanském právu, ale spíše v oblasti trestněprávní a správně-právní, v občanském právu pouze prostřednictvím odpovědnosti za škodu. V roce 1964 bylo právo na čest a důstojnost zakotveno v občanském zákoníku jak zvláštní osobnostní právo a tedy i jeho ochrana.

V současné době je právu na čest a důstojnost poskytnuta ochrana tehdy, když je jednání směřující proti tomuto právu objektivně způsobit újmu na osobnosti subjektu práva tím, že snižují jeho čest a tím je ohrožena vážnost jeho postavení a uplatnění ve společnosti. Předmětem ochrany je vážnost konkrétního subjektu v očích členů společnosti, k níž osoba náleží. Porušením tohoto práva není např. urážka pronesená mezi čtyřma očima, protože není možné touto skutečností snížit jeho čest u jiných lidí.

Právo na čest a důstojnost vzniká narozením, ale rozsah se v životě daného subjektu mění. Je tedy rozdílné u dítěte a člověka dospělého. Rozsah také záleží na postavení ve společnosti a také na povolání, které subjekt ochrany vykonává.

Právo bránit se proti neoprávněným zásahům je v dispozici subjektu tohoto práva. Subjekt může uplatňovat ochranu nebo se jí platně vzdát, popř. uzavřít platné narovnání. K porušení práva může dojít např. slovem, písmem, obrazem, atd. Nejběžnějšími způsoby zásahů jsou:

- a) *Skutková tvrzení* – zpravidla taková tvrzení, která jsou nepravdivá. Dále skutková tvrzení musí být taková, které mohou objektivně způsobit újmu na cti dotčeného subjektu v očích ostatních fyzických osob. K porušení práva na čest může dojít tehdy, jestli se difamující tvrzení dostane na vědomost třetí osoby. Zajímavá demonstrace se nám naskytne ve veřejném tisku, kde záleží na poznatelnosti dotčené osoby. Obecně

můžeme tedy říci, že pokud je dotčená osoba poznatelná z nějakého hlediska, půjdu o zásah do jejího osobnostního práva. Pro příklad a srovnání můžeme uvést závěr z judikatury Spolkového ústavního soudu v SRN, který judikoval: *„Postačí, aby byla dotčená osoba poznatelná pro čtenáře, kteří jsou schopni ji identifikovat na základě svých znalostí. Uvedení celého jména či alespoň iniciál této osoby není tudíž nezbytnou podmínkou porušení práva na ochranu osobnosti. Základní právo může být dotčeno již tehdy, pokud se informace porušující právo na ochranu osobnosti prostřednictvím média novin dostanou k takovým čtenářům, kteří jsou schopni dotčenou osobu identifikovat na základě svých jiných vědomostí (např. o profesním nebo osobním okolí dotčeného).“*⁷ Ke skutkovým tvrzením zbývá dodat, že se neomezují jen na nepravdivá tvrzení. Ochrana se poskytuje také tehdy, je-li skutkové tvrzení pravdivé, ale podle konkrétních difamujících pravdivých okolností jeví jako neoprávněné, tedy vyvolávají objektivně dojem pravdu zkreslující. Jako příklad můžeme uvést publikování okolností trestného činu v době, kdy bylo opuštěno od potrestání nebo došlo k zahlazení odsouzení. Zda je tvrzení difamující, je nutné posoudit podle celkového dojmu s přihlédnutím ke všem okolnostem a souvislostem, za nichž k tvrzení došlo. Zároveň v souvislosti s presumpcí nevinu není vhodné jakékoliv výroky, které by mohly difamovat subjekt tohoto práva, zmiňovat dříve než bude osoba odsouzena za spáchaný trestní čin.

- b) *Hodnotící úsudky (kritika)* – jsou na rozdíl od skutkových tvrzení subjektivní povahy. Neexistuje tedy objektivní kritika, jen kritika věcná a nevěcná. Dále rozlišujeme kritiku přípustnou neboli oprávněnou a kritiku, která může tvořit podstatu neoprávněného porušení práva na čest. Přípustná kritika musí

⁷ Judikát Spolkového ústavního soudu SRN, usnesení ze dne 14. 7. 2004 – 1 BvR263/03

být tedy kritika věcná, musí tedy vycházet z pravdivých skutečností, konkrétní a musí být taková, aby měl adresát kritiky možnost přezkoumat úsudek, dále musí být přiměřená svým obsahem a formou, která nevykračuje z mezí nutných k dosažení sledovaného a zároveň společensky uznávaného účelu. Ke kritice může dojít slovem (politický projev), písmem (článek v denním tisku hodnotící politické dění), obrazem (karikatury) atd. Pozor si musíme dávat na neoprávněnou kritiku, která zasahuje do práva na ochranu osobnosti – např. zveřejňování „neplatičů nájemného“, protože někdy může nastat situace, že úhrada nájemného nebyla poskytnuta v souvislosti s neplněním povinností pronajímatele. I hodnotící úsudky se musí dostat do vědomosti třetích osob a dále musí být difamující, aby toto právo bylo porušeno.

Občanský zákoník poskytuje ochranu pouze jen proti neoprávněnému zásahu. Tak jako i u předchozích práv existují okolnosti, které vylučující neoprávněnost zásahu, a těmito jsou:

1. *Pravdivost difamujících skutečností* – důkaz pravdy, kterou musí poskytnout ten, kdo zasáhl do cti dotčeného subjektu. Důkaz pravdy je však vyloučen, jde-li o skutečnosti soukromého života.

2. *Hájení chráněných zájmů* – zejména v důsledku výkonu zákonem stanoveného subjektivního práva nebo při plnění zákonem uložené právní povinnosti. Je tady však podmínka, aby ten, kdo zasahuje do cti jiného, jednal v dobré víře. Za difamující a tedy za neoprávněný zásah do cti fyzické osoby nelze tedy považovat uvedení tvrzení

– v soudním nebo správním řízení účastníkem tohoto řízení,

- v trestních oznámeních v rámci výkonu zákonem stanoveného práva nebo zákonem uloženého plnění povinnosti,
- advokátem v rámci hájení práv a oprávněných zájmů klienta,
- revizními orgány v revizní zprávě,
- soudy nebo jinými povolanými orgány v protokolech o řízení a v rozhodnutích,
- uvedení pravdivých difamujících tvrzení v mezích nutné obrany proti tomu, kdo jednajícího napadl nebo vyprovokoval,

Je třeba také poukázat na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, která stanoví, že v případě politika jsou z důvodu jeho postavení dány širší limity přípustné kritiky než v případě soukromé osoby, přičemž je třeba pečlivě rozlišovat mezi fakty a vlastním hodnocením. Existence faktů lze prokázat, ale pravdivost hodnocení nelze podrobit důkazům. Judikát Soudu říká: *„Ve vztahu k hodnotícím soudů nelze tedy požadavek, dokázat jejich pravdivost, naplnit, a takový požadavek samotnou svobodu názoru porušuje.“*⁸ Tento judikát může srovnat také s českým rozsudkem Nejvyššího soudu: *„Vstup do politiky znamená konkludentní souhlas s větší mírou zveřejňování informací o své osobě, a to nejen informací pozitivních. Avšak zveřejnění nepravdivých informací o osobě politika je třeba v zásadě vždy posuzovat jako neoprávněný zásah do jeho osobnostního práva, a to i v případě, že příslušná informace případně nebude mít difamační charakter.“*⁹

Výše uvedené můžeme demonstrovat na níže uvedeném příkladě, který je 7 kapitolou této práce. Je tam zakomponováno právo na čest a důstojnost také z procesní stránkou problematiky.

Problémem v České republice je dle prohlášení Helsinského výboru amerického kongresu stíhání osob za vyjadřování názoru a za pomluvu, které může vést až k vážnému omezování svobody projevu. S tímto názorem se ztotožnilo již více mezinárodních

⁸ Rozsudek Soudu: *lingens* ze dne 8. 7. 1985, A-103

⁹ Nejvyšší soud ČR: 19. 11. 2004, sp. zn. 30 Cdo 923/2004

organizací jako OBSE, OSN a Amnesty international. Jako příklad můžeme uvést vyhrožování české producentky Deanny Horváthové-Jakubiskové, že bude žalovat ty české filmové kritiky, kteří si dovolili napsat o filmu Juraje Jakubiska *Post Coitum*, že je špatný. Z uvedeného příkladu a dalších známých, jako např. recenze autora Jiřího Černého, kde kritizoval nevkus, kýčovitost a manipulativnost pořadu *Vánoce s Dádou*, kde upozornil, že podle jeho názoru Dáda využívá děti přítomných v pořadu jen k posilování vlastní „slávy“, že mezi nimi a Dádou v pořadu k autentické interakci nedochází, a konstatoval, že pořadem zřejmě Česká televize porušuje zákon, protože jeho součástí je cílené umístění značkového výrobku jako rekvizity soukromých komerčních výrobků, dochází k pokusům omezovat svobodu projevu, zejména v důsledku komerčních tlaků tzv. celebrit anebo velkých podnikatelských společností.

V pracovněprávních vztazích se můžeme také setkat se zásahem práva na lidskou čest a důstojnost, s tzv. mobbingem. Vzniká díky nízké firemní etice, nedostatkům ve vnitropodnikových strukturách, neschopností manažerů a personalistů a není tedy selháním napadeného jedince. Jedná se hlavně o šikanování, intriky, nadměrné zatěžování zaměstnance, které si klade za cíl zaměstnance ponížit a zlomit sebedůvěru a dosáhnout toho, aby zaměstnanec ukončil svůj pracovněprávní vztah nebo opustil své pracovní místo. Toto jednání je nutno odlišit od situace, kdy zaměstnavatel chce po zaměstnanci přesně totéž, co sám od sebe a od ostatních, jedná se zejména o otázky pracovního tempa, přidělených pracovních úkolů, atp. Důkazní břemeno však v případném soudním řízení bude na navrhovateli, takže v praxi může nastat problém v provedení a věrohodnosti důkazů.

Oběťmi se stává až 8% zaměstnané populace a až 20 % sebevražd lze spojovat s problémy v zaměstnání.¹⁰ (Sdružení práce a vztahy – Lidové noviny ze 7. 11. 2001 str. 23).

Pro srovnání můžeme uvést úpravu tohoto práva v SRN. V německém právním řádu právo na ochranu cti a důstojnosti zahrnuje ochranu před výroky, které mohou způsobit újmu obrazu osoby na veřejnosti. Takové výroky ohrožují svobodný rozvoj osobnosti, neboť zmenšují vážnost jednotlivce, oslabují jeho sociální kontakty a v důsledku toho mohou podlomit pocit jeho vlastní hodnoty. Ochrana tohoto základního práva ovšem nesáhá tak daleko, aby jednotlivci propůjčovala nárok na to, aby byl na veřejnosti prezentován tak, jak se sám vidí nebo jak by chtěl být viděn jinými lidmi. I pravdivé zprávy mohou však poškodit právo na ochranu osobnosti dotčeného, pokud jsou následky zveřejnění pro rozvoj jeho osobnosti závažné a potřeba ochrany převažuje nad zájmem na výroku. Právo na ochranu osobnosti nicméně není zaručeno neomezeně, nýbrž má své meze v obecných zákonech.

4.6 Právo na slovní projevy osobní povahy

Toto právo je dalším právem vyplývajících z ochrany osobnosti, které záleží v oprávnění uplatnit svůj slovní projev písemným či zvukovým zachycením nebo udělením svolení k takovému zachycení. Od tohoto práva je nutno odlišovat právo k záznamům slovního projevu, kde je předmětem práv hmotný substrát, na kterém je takový záznam zachycen.

První ochrana tohoto práva byla v českých zemích uzákoněna v rámci autorských zákonů od roku 1927 až do vydání platného občanského zákoníku, kde byla ochrana tohoto práva přenesena. Zakotvení této úpravy si vynutil jako u dalších osobnostních práv technický pokrok, např. magnetofon, diktafon atd. Tento technický pokrok působil nejen k plnění společenských cílů, ale stal se také prostředkem neoprávněných zásahů do osobnostních práv osob, kdy byly prováděny například nezákonné odposlechy. V současné době můžeme uvést jako příklad miniaturní odposlouchávací

zařízení připevněné na kravatě, ukryté v hodinkách, apod. Praxe zaznamenala odposlouchávání v pracovnách, hotelích a i v soukromí, a toto se tak stalo jedním z nejrozšířenějších zásahů do všeobecného osobnostního práva.

V občanském zákoníku je výslovně stanoveno právo na projevy osobní povahy § 11, toto právo vzniká okamžikem projevu. Úpravu zachycení práva osobních písemností a práva na zvukové záznamy zakotvuje občanský zákoník v § 12. Zvláštní úprava je tady namístě, protože hmotný substrát, na kterém se projev zachycuje se stává fakticky nezávislým na osobě, jejíž projev obsahuje. Toto právo vzniká okamžikem zachycení projevu. Vždy je také třeba, aby k písemnému zachycení došlo z vůle osoby, která projev činí, bez tohoto souhlasu k takovému zachycení by mohlo tvořit neoprávněný zásah do osobnostního práva. K písemnostem osobní povahy patří zejména dopisy, deníky a podobné hmotné zachycení projevu, kde je zachycen projev duševní sféry pisatele a nejsou určeny k dalšímu rozšiřování. Tyto projevy nemusí být podle praxe české jurisdikce důvěrné povahy.

Například u dopisů může nastat kolize práv pisatele a jiné osoby, která má tento hmotný substrát ve vlastnictví. Osobnostní právo k dopisu náleží vždy pisateli, ten může dát svolení k jejímu použití, ale nemůže donutit tuto jinou osobu, která má hmotný substrát ve vlastnictví, aby jej vydala. Pokud by nastala tato kolize, bude mít přednost právo k písemnosti osobní povahy před vlastnickým právem k písemnosti.

Zvukové záznamy projevů osobní povahy se nemohou vztahovat na projevy, které jsou učiněny v rámci činnosti úřední, obchodní, k nimž dojde na veřejném shromáždění či jiným způsobem na veřejnosti.

Obsahem práva je jako u předchozích práv dispoziční právo, které obsahuje složku pozitivní, tj. oprávnění zachytit vlastní projev a dále udělovat svolení jiné osobě k jeho zachycení a dále též

složku negativní, tj. bránit se proti neoprávněnému zásahu do tohoto práva.

Svolení k použití záznamu projevu osobní povahy se váže na souhlas toho, o jehož projev osobní povahy jde, ale také v určitých případech i na svolení osoby, které se týká. Osoba, o jejíž projev jde, má plné dispoziční právo s písemností nebo se zvukovým záznamem nakládat. Osoba, které se projev týká, musí dát souhlas tehdy, když použití záznamu nebo písemnosti by mohlo zasáhnout do jiných sfér osobnostních práv, například do práva na důstojnost a pověst či soukromí. Souhlas osoby, které se projev týká se vyžaduje jen tehdy, jestliže by zásah do práv této osoby byl bez souhlasu neoprávněný. Svolení udělené těmito osobami je vždy jimi samotnými odvolatelné.

V případě děkovných dopisů, které mají být použity k reklamním účelům je také třeba svolení autora. Pro reklamní účely se ale využívá často úryvek z takového dopisu. Proto by měl být přesně identifikován a vyžádán souhlas autora ve vztahu k němu (jakýsi způsob autorizace). Předchází se tak tomu, aby nedošlo ke zkreslení smyslu celého dopisu.

Ochranu těchto práv poskytuje občanský zákoník jen proti zásahům, které jsou neoprávněné. Důvodem vylučující protiprávnost zásahu mohou být kromě hájení chráněného zájmu soukromého nebo veřejného a plnění povinnosti uložené zákonem, také tyto zákonné licence:

- a) *zákonná licence k účelům úředním na základě zákona* – např. dle trestního řádu - odposlech a záznam telekomunikačního provozu, provedení grafologického rozboru atd.,
- b) *zákonná licence k účelům vědeckým a uměleckým* – ale vždy jen na existující zvukové záznamy,
- c) *zákonná licence k účelům zpravodajství* – neplatí však pro osobní písemnosti,
- d) *jiné důvody vylučující neoprávněnost zásahu,*

Použití těchto zvukových záznamů a písemností osobní povahy se musí uskutečnit vždy přiměřeným způsobem, a musí být přitom dbáno oprávněných osobnostních zájmů jednotlivých subjektů tohoto práva.

4.7 Právo na osobní soukromí

Právo na osobní soukromí zajišťuje nerušenost soukromé sféry, kde se rozvíjí osobnost osoby a je zároveň předpokladem rozvoje společnosti jako celku.

Do českého právního řádu bylo zařazeno až v roce 1991 novelou občanského zákoníku a patří mezi dílčí osobnostní práva.

Toto právo slouží k tomu, aby ta která osoba rozhodla podle svého vlastního uvážení, zda, v jakém rozsahu a jakým způsobem mohou být skutečnosti z jejího soukromého života zpřístupněny jiným osobám. Dále slouží jako ochrana proti neoprávněným zásahům ze strany jiných osob. Předmětem práva je vnitřní intimní sféra života fyzické osoby, která je tvořena skutečnostmi jejího soukromého života. Ochrana se poskytuje takovým způsobem, aby skutečnosti soukromého života nebyly zpřístupňovány jiným osobám bez souhlasu či bez důvodu uvedeného v zákoně. O porušení tohoto práva se jedná tehdy, když někdo neoprávněně získá vědomosti o skutečnostech soukromého života, ale i tehdy když tyto skutečnosti dále rozšiřuje. Zásahem do tohoto práva tedy bude např. odposlouchávání telefonů, sledování, čtení korespondence aj. Pro neoprávněnost je nerozhodné, jakým způsobem vědomost o soukromých skutečnostech získal. Neoprávněnost tedy nebude namístě, pokud oprávněný o rozšíření sám rozhodl.

Obsahem tohoto práva je jako u ostatních dílčích práv dispoziční právo subjektu, tj. jejich rozšiřování, svolení k využití a dále oprávnění bránit se proti neoprávněnému využívání. Skutečnosti

soukromého života jsou chráněny po celou dobu života subjektu a jsou omezeny tedy smrtí.

Pro svolení k využití skutečností soukromého života není stanovena zákonem žádná forma. Oprávněný jej může realizovat buď výslovně, písemně nebo také konkludentním jednáním. Svolení je třeba chápat vždy jen na takové využití, jehož způsob a rozsah oprávněný v okamžiku svolení znal. Využití skutečností musí být učiněno přiměřeným způsobem a nesmí být v rozporu s oprávněnými zájmy subjektu, jehož práva mají být chráněna.

Tak jako u předchozích práv se najdou i zde důvody vylučující neoprávněnost. I zde mohou spočívat ve skutečnosti hájení oprávněných zájmů soukromých i veřejných, dále výkon subjektivního práva nebo zákonem uložená povinnost. U tohoto práva český právní řád neupravuje žádné zákonné licence, je tomu tak proto, že skutečnosti soukromého života tvoří vnitřní intimní sféru subjektu, tudíž nemohou být věcí veřejného zájmu. Najdeme zde jednu výjimku týkající se tzv. osob veřejného zájmu. Uvádění skutečností může být považováno za věc oprávněného veřejného zájmu, tj. převažující nad ochranou osobnosti, ale jen do té míry pokud je uvádění takových skutečností v přímé souvislosti s činností této osoby ve veřejném životě. Nejde tady však o liberační důvod. I tato výjimka je však relativní a podléhá různým vlivům. Tyto vlivy jsou ponechány na řešení soudní praxi.

Při soudních jednáních jsou také sdělovány skutečnosti soukromého života účastníků řízení nebo svědků. Tyto jednání jsou veřejná, nejde však bez dalšího dovozovat, že tyto uvedené skutečnosti pozbývají ochranu práva na soukromí. Dalším omezením tohoto práva je oznamovací povinnost subjektu, který se dozvěděl o spáchání trestného činu. Samo neoznámení některých trestných činů je trestným činem. Dále sem patří oznamovací povinnost lékařů při zjištění přenosných chorob, což je však v dnešní době institut, který není často používán, lékaři také

oznamují zdravotním pojišťovnám, že některé zranění jejich pojištěnců byly způsobeny konáním třetích osob a tyto poté mohou uplatnit regresní náhradu vůči těmto třetím osobám.

Důvodem vylučují neoprávněnost je uvádění skutečností v rámci nutné obrany nebo v rámci uplatnění práv nebo ochrany v řízení před soudem, ale musí být v tomto případě k předmětu řízení věcný vztah. Je třeba dbát, aby uvádění takových okolností nebylo nepřiměřené s oprávněnými zájmy osoby.

Příkladem zásahu do soukromé sféry života můžeme např. uvést dotazníky při uzavírání pracovního poměru, kde zaměstnavatele požadují po zaměstnancích, aby uvedli skutečnosti důvěrné povahy, jako například které nemoci prodělali, předchozí tresty, u žen těhotenství atd. U trestné činnosti uchazeče o zaměstnání je povinnost uvést jen ty, které mají vztah k výkonu pracovní činnosti, podle kterých lze usuzovat na jeho způsobilost k tomuto zaměstnání.

U této ochrany může docházet, a také v praxi často dochází ke střetu s právem zaměstnavatele požadovat po svých zaměstnancích, aby plně využívali pracovní doby a nevěnovali se osobním záležitostem, které nemají na pracovišti místo. Jedná se především o tajemství zpráv podávaných elektronickou poštou, tzv. soukromých emailů. Na jedné straně Listina základních práv a svobod stanoví, že nikdo nesmí porušit listovní tajemství a jiných písemností a záznamů, ať již uchovávaných v soukromí nebo zasílaných poštou, anebo jiným způsobem. Naproti tomu jsou však zaměstnanci povinni plně využívat pracovní dobu, nemohou si v pracovní době vyřizovat soukromé záležitosti a nejsou oprávněni zneužívat služební počítače pro své osobní účely (§ 73 odst. 1 písm. b zákoníku práce). Zaměstnavatelé často využívají toto ustanovení zákoníku práce, a kontrolují korespondenci svých zaměstnanců. Z různých výzkumů však vyplývá, že elektronické dopisy zaměstnanců obsahově kontroluje čtyřicet procent českých firem. Přibližně

sedmnáct procent podniků monitoruje e-maily pravidelně. Tato kontrola však zasahuje do osobnostních práv zaměstnanců. Aby mohl zaměstnavatel postihovat tuto soukromou korespondenci v elektronické podobě, bude muset využít jiných druhů kontrol, např. bude muset kontrolovat od koho a v jakém rozsahu zaměstnanec do firemního počítače elektronickou poštu dostává a komu píše. Pokud by zjistil zaměstnavatel, že elektronická pošta je v takovém množství, pro které neplní povinnost spočívající v plném využívání pracovní doby, může se jednat o porušení pracovní kázně a následovat sankce. Toto porušení však musí zaměstnavatel věrohodně a objektivně prokázat, ale takovým způsobem, aby se nedostal do výše uvedeného rozporu s listinou základních práv a svobod.

V praxi se také vyskytují situace, kdy zaměstnavatel v pracovní smlouvě nebo v jiné dohodě požaduje po zaměstnanci, aby vyslovil souhlas s tím, že zaměstnavatel může kontrolovat a číst obsah elektronické pošty. Tento souhlas nelze považovat za platný z důvodu nezadatelnosti, nezcizitelnosti, nezrušitelnosti a nepromlčitelnosti základní práv.

Pro úplnost lze dodat, že tzv. surfování zaměstnance po internetových stránkách za osobním účelem ochraně nepodléhá. V tomto případě by se jednálo o nevyužívání pracovní doby bez konfliktu s právem na osobní soukromí.

5 Ochrana osobnosti právnických osob

5.1 Historický exkurz

Počátky existence „právnických osob“ jako osob schopných mít práva a oprávnění zavazovat se k povinnostem můžeme zařadit již do doby římského práva, kde existovaly jako fiktivní útvary, které měly právní existenci. Prvním známým typem byla korporace, později také nadace. Právo na ochranu osobnosti či jména právnických osob, jak je známe v současné podobě, ale vzniklo mnohem později. Počátky souvisí se vznikem samostatného pojmu. Jedná se především o vznik a vývoj kapitalistických výrobních poměrů. Toto vzniklo zejména ve Francii a Německu v druhé polovině 19. století v dobách průmyslové revoluce.

Po vzniku Československé republiky v roce 1918 byly převzaty právní předpisy Rakousko-Uherska, kde byl v platnosti Všeobecný občanský zákoník z roku 1811, ve kterém však nebyla ochrana právnických osob výslovně upravena, ale právnická osoba se mohla domáhat zneužití svého jména a také poškození své pověsti jinou osobou analogicky podle § 26 Všeobecného občanského zákoníku: *„Naproti jiným osobám používají dovolené společnosti zpravidla stejných práv jako jednotlivé osoby.“*

Dalším zákon, kde byla stanovena ochrana právnických osob byl zákon o ochraně cti č. 108/1933 Sb. z. a n., kde byly stanoveny 4 druhy deliktů – urážka, pomluva, utrhání na cti a výčitka z trestního stíhání či trestu. Ochrana byla poskytována mimo jiné korporacím zákonně uznaným a politickým organizacím, dále vláda, soudy a podobné úřady a sbory, které jsou zákonem povolány k výkonu správy veřejné.

Občanským zákoníkem z roku 1950 byla upraveno pouze právo na ochranu jména občana a názvu právnické osoby. Další práva, jako je právo na dobrou pověst, v zákoně nebyly vůbec zakotveny.

Občanský zákoník z roku 1964 posílil jen osobnostní práva fyzické osoby, ale u právnických osob se nadále nic nezměnilo. V té době ale nebylo možno o právnických osobách vůbec hovořit. Tato situace se změnila až po roce 1989, kdy došlo k zásadním novelizacím občanského zákoníku.

5.2 Současná právní úprava

V současné době stanoví ochranu práv právnických osob OZ v ustanoveních §§ 18-21. Tato práva působí erga omnes a jde o práva absolutní povahy.

Právní úprava je založena na principu, že za právnické osoby lze uznat pouze ty, kterým zákon takové postavení přiznává. V § 18 odst. 2 OZ je stanoven výčet právnických osob – jedná se o sdružení fyzických nebo právnických osob, účelová sdružení majetku, jednotky územní samosprávy, jiné subjekty, o kterých to stanoví zákon. Každá právnická osoba musí mít stanovena název, sídlo a předmět činnosti, dále požadavek organizační struktury.

Ke zřízení právnické osoby je vyžadována písemná smlouva nebo zakladatelská listina a právnická osoba vzniká dnem zápisu do obchodního či jiného zákonem stanoveného rejstříku. Každá právnická osoba musí být způsobilá nabývat práva a povinnosti. Způsobilost vzniká dnem zápisu do obchodního rejstříku či podobného rejstříku nebo jiným dnem stanoveným zvláštním zákonem. Tímto dnem také vzniká dobrá pověst (goodwill) právnické osoby, která je chráněna způsoby níže uvedenými.

5.3 Předmět ochrany – název a jméno, čest a dobrá pověst

Právnické osoby nemají tak jako fyzické osoby zakotveny ústavní garance svých osobních práv. Jejich ochranu upravují

zákonné předpisy. K nejdůležitějším z nich patří OZ, OBchZ, TiZ a TZ. V této části se budeme věnovat pouze občanskému zákoníku.

Občanský zákoník garantuje právnickým osobám právo na pokojné užívání názvu právnické osoby a dále právo bránit se proti neoprávněným zásahům do jejich dobré pověsti. Můžeme tvrdit, že právo na název a dobrou pověst právnické osoby jsou obdobou práva na jméno a čest fyzické osoby. U právnických osob jsou tato práva předmětem ochrany od doby jejího vzniku až po její zánik. Neoprávněný zásah může vést k poškození právnické osoby a v některých případech i k jejímu zániku.

Názvem právnické osoby rozumíme určení její individuálnosti a je významným prvkem v postavení této osoby ve společnosti. Při neoprávněném použití názvu právnické osoby je možno domáhat se u příslušného soudu ochrany níže uvedenými prostředky. Neoprávněnost znamená použití tohoto jména v rozporu s právem chráněnými zájmy právnické osoby.

Dobrou pověstí rozumíme vztah k sobě samé, ke své minulosti, ale hlavně vztah právnické osoby ke společnosti a naopak. Jedná se o nejvýznamnější hodnotu právnické osoby, která určuje její existenci a nazírání společnosti na ní samotnou. Také určuje individuálnost právnické osoby. Dobrá pověst obsahuje především určité morální, ale i kvalitativní vlastnosti, které charakterizují právnickou osobu, podle nichž je hodnocena a přijímána společností, jak jsem již výše uvedl. Představuje dále též poctivost, důvěryhodnost, slušnost, vážnost, spolehlivost, solidnost a podobné vlastnosti. Musíme však vzít v úvahu také morálku a čestnost statutárních zástupců právnické osoby a jejich zaměstnanců. Předmětem této ochrany je právo na zachování dobré pověsti, dispozici s ní a v případě neoprávněného zásahu také na ochranu proti jiným subjektům příslušnými prostředky. Dobrá pověst vzniká od počátku právnické osoby a neustále se vyvíjí. Právní úprava v občanském zákoníku v § 19b odst. 3 stanoví, že se úprava

neoprávněného zásahu do názvu právnické osoby použije přiměřeně i pro neoprávněný zásah do dobré pověsti právnické osoby. Za neoprávněný zásah je považováno každé jednání i opomenutí, které je objektivně způsobilé poškodit dobrou pověst právnické osoby. Znamená změnu dobré pověsti v horší nebo ve špatnou pověst, a dále je zásah v rozporu s povinnostmi původce zásahu stanovenými právním řádem. Podstata zásahu tedy může spočívat v jakémkoli sdělení, které může být buď publikována písemnou formou anebo slovní formou.

Tak jako u jiných práv můžeme uvést skutečnosti vylučující neoprávněnost zásahu, jedná se zejména o:

- svolení právnické osoby k zásahu,
- výslovné dovolení zásahu zákonem,
- zásah v souvislosti s výkonem jiného subjektivního práva stanoveného zákonem,
- zásah byl učiněn v rámci plnění stanoveném zákonem,
- sdělení pravdivých informací.

Za porušení osobního práva nelze uvést urážku vyslovenou jen mezi dvěma fyzickými osobami. Musí dojít také k vědomosti třetí osoby, popř. třetích osob o této urážce. Jedná se o odpovědnost objektivní, tudíž není rozhodující, zda byl zásah do práv právnické osoby učiněn úmyslně nebo v dobré víře. Jako u jiných práv existuje však výjimka z objektivní odpovědnosti, a to tehdy, prokáže-li původce zásahu, že skutková tvrzení jsou pravdivá. Důkazní břemeno však musí unést rušitel, který do dobré pověsti právnické osoby zasáhl. Jedná se o tzv. důkaz pravdy. Aby došlo k vyloučení neoprávněnosti, musí se důkaz pravdy vztahovat na všechna difamující tvrzení.

K nejrozšířenějším formám zásahu do práva na ochranu dobré pověsti právnických osob patří kritika a hodnotící úsudky. Stanou se případy, kdy tato kritika vyplývající z ústavně zaručených práv na informace, svobodu projevu a vyjadřování názorů se dostane do

rozporu s článkem 10 LZPS, který zaručuje každému právo na dobrou pověst. Tento střet nelze v demokratickém zřízení připustit. Kritika je subjektivní záležitostí, a nemůže se dostat do rozporu s oprávněnými zájmy jiných osob. LZPS vymezuje hranici mezi těmito právy a deleguje pravomoc zákonům, které mohou tyto práva omezit, když se jedná o ochranu práv a svobod jiných subjektů. Kritika je oprávněná, pokud je věcná, tzn. že vychází z reálných či pravdivých podkladů, a dále konkrétní, tzn. že je opřena právě o konkrétní skutečnosti bez vyvozování všeobecných soudů. V případě zásahu do dobré pověsti právnické osoby judikoval Nejvyšší soud ve svém rozsudku: *„Úroveň pověsti právnické osoby je v řízení na ochranu této pověsti třeba posoudit především podle chování právnické osoby, která je podnikatelem, v obchodních vztazích.“*¹¹ Pokud tedy tento subjekt neplní svým povinnostem včas, nelze dospět k závěru, že jde o právnickou osobu, která by požívala dobré pověsti. Z uvedené je patrné, že dobrá pověst konkrétní právnické osoby je především vytvářena na základě zkušeností, které s tímto subjektem mají její obchodní partneři, zákazníci, či jiné subjekty, kteří s ní přichází do kontaktu. Dobrá pověst tedy tvoří poměrně velký základ úspěchu ve fungování té které právnické osoby. Subjekt požívající výsady dobré pověsti má konkurenční výhodu před subjektem, který dobrou pověstí nedisponuje. Také z tohoto důvodu podléhá institut dobré pověsti zákonné ochraně.

Subjekty práv ochrany právnických osob jsou subjekty oprávněné, kteří jsou nositeli těchto práv, a subjekty povinné, které porušují právo oprávněného subjektu, a kterým vznikají určité povinnosti.

¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 30 Cdo 842/2004

5.4 Prostředky občanskoprávní ochrany

Na začátku bych se chtěl zmínit o obecných prostředcích ochrany, ke kterým patří prevenční ustanovení v občanském zákoníku. Jedná se o povinnost dodržovat to, co je stanoveno zákonem nebo smluvně a počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, majetku, na přírodě a životním prostředí (§ 415 OZ). V případě nedovolených zásahů se lze domáhat předběžné ochrany u státního orgánu § 5 OZ (pokud však bude účelná a pokud bude státní orgán ochoten zasáhnout, což se v současné době často neděje a státní orgán se snaží z této své povinnosti vymanit všemi možnými prostředky). Ten může zakázat předběžně určitý zásah nebo může nařídit obnovení předešlého stavu (*restitutio in integrum*). Ve výjimečných případech lze použít ochranu svépomocí, ale pouze tam, kde hrozí bezprostřední nebezpečí neoprávněného zásahu a kde by případná ochrana státního orgánu přišla pozdě. Další podmínkou svépomoci je, aby byla provedena přiměřeným způsobem. Prostředek ochrany, který můžeme dále též uvést je speciální prevenční povinnost zakročit přiměřeným způsobem proti hrozící škodě. (§ 417 OZ).

Speciálními prostředky ochrany osobních práv právnických osob jsou tyto:

1. *Právo domáhat se upuštění od neoprávněných zásahů do práva na ochranu názvu a dobré pověsti právnické osoby* – jedná se o žalobu zdržovací. Její podmínkou je, aby protiprávní zásah trval nebo aby existovalo konkrétní nebezpečí jeho opakování v budoucnu.
2. *Odstranění závadného stavu* – jedná se o žalobu odstraňovací. Předpokladem použití této žaloby je, že následek neoprávněného zásahu ještě trvá, i když zásah pominul a dále, že musí existovat nějaká možnost následek odstranit.

3. *Poskytnutí přiměřeného zadostiučinění, které může být požadováno v penězích* – jedná se o žalobu satisfakční. Předpokladem je existence nemajetkové újmy. Může jít o plnění morální, dále o plnění peněžité anebo mohou být uplatněny obě plnění současně. V rozhodovací praxi nižších soudů je zastáván i v současné době názor, že v případě uplatnění nároku právnické osoby na zadostiučinění v penězích nejsou uplatňovány žádné omezující podmínky jeho přiznání, ani na výši uplatněné částky, takže, lze např. přiznat finanční zadostiučinění i v tom případě, že by morální zadostiučinění bylo postačujícím. Pokud by se totiž v konkrétním případě jevílo postačující zadostiučinění nepeněžité, odporovalo by zásadám, na nichž je zbudován občanský zákoník, přiznat v takovém případě též reletární satisfakci. Rozhodovací praxe nižších soudů v těchto případech se tudíž jeví jako nesprávná. Pro doplnění můžeme ještě uvést skutečnost, že v případě, vznikne-li z neoprávněného zásahu do dobré pověsti právnické osoby škoda, lze se její náhrady domáhat podle § 420 OZ.

Prostředek ochrany je tedy třeba zvolit v závislosti na povaze každého případu. Je nepochybné, že u jednorázového zásahu do dobré pověsti právnické osoby nebude účelné navrhopat, aby se subjekt, který se dopustil závadného jednání, svého jednání zdržel. V takovém případě bude nejúčelnější navrhopat přiznání přiměřeného zadostiučinění, příp. se domáhat náhrady vzniklé škody.

Na závěr můžeme shrnout, že satisfakční žaloba patří nepochybně k nejefektivnějším prostředkům ochrany osobních práv právnických osob.

6 Procesní stránka ochrany osobnosti

Věcně příslušným soudem pro věci ochrany osobnosti fyzických osob je v prvním stupni krajský soud. Pokud žalobce nepodá žalobu k věcně příslušnému soudu, vysloví tento nepřislusnost a po právní moci usnesení postoupí věc k rozhodnutí příslušnému krajskému soudu. Žaloba musí obsahovat: Jméno, povolání a bydliště účastníků (obchodní jméno nebo název a sídlo právnické osoby), popřípadě též jejich zástupců. Zejména povolání žalovaného přitom v žalobách často nebývá označeno, ač v žalobě na ochranu osobnosti může mít zásadní význam pro rozhodnutí – například pro výši peněžité náhrady škody za újmu na cti žalobce. Neuvedení povolání žalovaného nemá však za následek žádné sankce. Týká-li se věc organizační složky žalovaného - právnické osoby, je třeba uvést označení žalovaného jako právnické osoby, pod kterým je zapsán v obchodním rejstříku, a jeho sídlo, které má v rejstříku zapsáno, s dodatkem, že věc se týká organizační složky žalovaného zapsané v obchodním rejstříku, a to s uvedením současného sídla organizační složky. Jsou-li difamující výroky šířeny tiskem, je třeba jako žalovaného uvést vydavatele, jehož název bývá většinou odlišný od titulu periodika. Nedostatek pasivní legitimace na straně žalované bývá rovněž frekventovaným důvodem zastavení řízení. Musí být také uvedeno vylíčení rozhodných skutečností - specifikace skutků, kterými se podle tvrzení žalobce dopustil žalovaný zásahu do jeho chráněných osobnostních práv (jaká difamující tvrzení a jakým způsobem o něm žalovaný šířil). Vylíčení rozhodných skutečností tvořících skutkový základ uplatněného nároku musí být maximálně přesné a konkrétní. V případě žaloby domáhající se peněžité satisfakce je nutné uvést skutečnosti, z nichž vyplývá intenzita následků jednání žalovaného, kterým došlo k ohrožení nebo narušení všeobecného osobnostního práva v životě soukromém i profesním. Žalobce musí rovněž označit

důkazy. V žalobě musí být patrné, čeho se žalobce vlastně domáhá. Žalobce má navrhnout přesné znění rozsudku, který má soud vydat. Požaduje-li omluvu, uvede v žalobním petitu přesné znění omluvy za konkrétní neoprávněné zásahy, lhůtu k plnění, způsob omluvy, její místní a časové určení (např. u omluvy v tisku: v jakém periodiku má být zveřejněna, zveřejnění ve vydání v určitém dni v týdnu, na jaké straně, grafické provedení, nadpis článku apod.). Je třeba, aby znění omluvy korespondovalo s difamujícími výroky, v nichž je spatřován zásah do práva na ochranu osobnosti. U návrhu na finanční satisfakci žalobce uvede částku vyčíslenou v korunách. Podání musí být podepsáno a datováno. Poplatek v řízení na ochranu osobnosti je stanoven pevnou sazbou ve výši Kč, je proto splatný vznikem poplatkové povinnosti, tedy již podáním žaloby. Nezaplacení poplatku ani v dodatečné lhůtě stanovené soudem má za následek zastavení řízení. Ne u všech vad platí, že jejich neodstranění by bránilo pokračování řízení a že by toto vedlo k zastavení řízení. Aby se dotčená osoba efektivně (řádně a včas) domohla svého práva, je však kvalitní žaloba nezbytná.

Zbývá jen dodat, že věcně příslušným soudem v případě sporu při ochraně názvu a dobré pověsti právnických osob je také krajský soud žalovaného.

V občanském soudním řádu jsou také mimořádné opravné prostředky, které můžeme za daných okolností využít v institutu ochrany osobnosti. Jedná se o žalobu na obnovu řízení, dále žaloba pro zmatečnost a institut dovolání. Tyto mimořádné opravné prostředky se použijí až po právní moci rozhodnutí odvolacího orgánu.

7 Rozbor případu na ochranu osobnosti

Právo na čest a důstojnost můžeme demonstrovat na případu zpěvačky - žalobkyně, kde rozsudek nejvyššího soudu konstatoval:¹² „K úspěšnému uplatnění práva na ochranu osobnosti postačí zajištění, že zásah byl objektivně způsobilý narušit nebo ohrozit práva chráněná ustanovením § 11 občanského zákoníku; nevyžaduje se vyvolání následků. Kdo se zásahu dopustil, nemůže se zprostit odpovědnosti ani důkazem, že byl v omylu. Zásadně se nelze úspěšně bránit proti žalobě na ochranu osobnosti tím, že žalovaný šířil pouze ty údaje, které sám jen slyšel.“ V tomto případě se žalobkyně domáhala žalobou, aby bylo žalovanému uloženo:

1. zdržet se neodůvodněných mediálních útoků vůči žalobkyni, které by ji jednak spojovaly s neidentifikovatelnými mafiány a jednak, že podepsala tzv. Antichartu,
2. zaslat žalobkyni do 3 dnů formou dopisu omluvu za výroky žalovaného, který si sama formulovala,
3. uveřejnit na svůj náklad v deníku LN omluvu za výrok – „**Dívčí válka – jsou české zpěvačky ještě vůbec zpěvačky? Nejsou to už jen nalíčené tváře z obálek?**“.

Žalovaný dále prohlásil, že se žalobkyni „podařilo neztratit kontakt na mafiány, kteří ji tlačili do rádia, do televize a na desky. Ted' slavila svůj comeback“. Soud prvního stupně zamítl v celém rozsahu žalobu, a to tak, že:

- 1. bod není důvodný, neboť „**žalobkyně zvolila mediální cestu reprodukování svých názorů a žalovaný na to opatrně reagoval:jde o vzájemný dialog mezi oběma účastníky řízení a podle názoru soudu není možné takovýto způsob zakázat.**“ Soud

¹² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR: ze dne 24. 4. 2003, sp. zn. 27 Cdo 2194/2002

neměl tedy prokázáno, že by tu došlo k neoprávněnému zásahu a že by tu hrozilo opakování takového zásahu.

- 2. bod formulace požadované omluvy neodpovídá zjištěnému neoprávněnému zásahu po stránce skutkové a neodpovídá ani slovnímu znění, které bylo obsaženo v projevu žalovaného.
- v 3. bodu soud také neshledal zásah do osobnostní sféry žalobkyně.

Vrchní soud jako odvolací orgán změnil toto rozhodnutí tak, že žalovanému bylo uloženo do 3 dnů od právní moci rozsudku zaslat žalobkyni formou osobního dopisu omluvu. Odvolací soud uvedl, že odvolání žalobkyně pokládá za zásadně důvodné. Konstatoval, že spojení někoho s mafiány, tedy členy organizací obecně pojímaných jako zločinecké, pohybující se mimo rámec zákona, zpochybňuje čest a důstojnost takové osoby, v daném případě pak je spojení osoby žalobkyně s mafií dáváno do souvislosti s jejím profesionálním úspěchem a zpochybňuje tak zejména na její profesní čest. Žalovaný neprokázal pravdivost takového svého tvrzení. Neztotožnil se s námitkou žalovaného, že žalobkyně je osobou veřejného zájmu a že tedy musí snášet širší limity při kritice své osoby; neobstojí ani žalovaného dovolávání se na svobodu projevu a na právo vyslovit své názory; novináři či kritici nemohou být vyňati z odpovědnosti za neoprávněný zásah na rozdíl od „řadových občanů“, jak tuto myšlenku dal v úvahu žalovaný spolu s myšlenkou oprávnění používat v tisku nadsázky či nestandardní terminologie. Žalovaný využil institutu dovolání, kde konstatoval, že jeho dovolání směřuje proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé. Konstatoval, že řízení je postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci samé, dále že rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá oporu v provedeném dokazování a rovněž i to, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním

posouzení věci. Dále upozornil, že uveřejněné sdělení žalovaného bylo skutkovým tvrzením nikoli vyjádřením názoru, přičemž o tom nebylo provedeno žádné dokazování na rozdíl od závěru, k němuž dospěl soud prvního stupně. Soud se také nezabýval vyjádřením žalovaného, že jeho výroky vůči žalobkyni mají přenesený význam. V tom spatřoval dovolatel vadu, k níž došlo v řízení. Podle dovolatele byl nesprávně posouzen použitý výraz mafiáni, kdy podle názoru dovolatele pro určení skutečného významu slova je nutné zkoumat celý výraz a jeho použití ve slovním i společenském kontextu. Odvolací soud vycházel z jediného tradičního významu slova mafiáni, jádrem sdělení dovolatele však bylo, že žalobkyně měla kontakt s určitými vlivnými osobami, působícími ve sféře české populární hudby, přičemž tyto osoby žalovaný s určitou nadsázkou označuje jako mafiány a tvrdil, že nevěděl, že by profesní úspěch žalobkyně bylo možné přičítat jedině jejím zmíněným kontaktům.

Při posuzování dovolacích důvodů v dovolání – postižení řízení vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci a skutkové zjištění, které nemá v podstatné části oporu v provedeném dokazování – vycházel dovolací soud z právních závěrů z uveřejněných rozhodnutí a stanovisek, zejména ze Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávaném Nejvyšším soudem. Nejvyšším soudem bylo vyloženo, že vadné nebo nesprávné skutkové zjištění v občanském soudním řízení není samo o sobě dovolacím důvodem, nýbrž jen tehdy, jestliže zakládá některý z dovolacích důvodů výslovně uvedených v ustanovením OSŘ upravujících dovolací důvody. Rozhodnutí soudu vychází ze skutkového zjištění, jež nemá v podstatné části oporu v dokazování tehdy, jestli soud vzal za zjištěné něco, co ve spise vůbec není. Nešlo tedy přisvědčit tvrzení dovolatele, že tu odvolací soud při svém rozhodování vzal za zjištěné něco, co ve spise vůbec není. Soud ostatně vycházel z nepochybné existence článků žalovaného

v tisku, obsahujících údaje sdělené takto veřejně žalovaným o žalobkyni. Toto zjištění pak soud hodnotil podle § 132 OSŘ svěřujícím soudu hodnotit provedené důkazy podle své úvahy s přihlédnutím ke všemu, co vyšlo v řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci řízení. Dovolací soud nespatřuje v daném případě v postupu odvolacího soudu v řízení vadu řízení, a to takovou vadu, kterou by bylo možno označit jako vadu s následky na správnost rozhodnutí ve věci. Jako takovou vadu řízení nelze označit výtky žalovaného na neúplnost zjištění skutkového stavu (které rovněž samo o sobě není zakotveno v OSŘ jako konkrétní dovolací důvod) a na nesprávné hodnocení důkazů.

Dovolatel dále uplatňoval důvod, že totiž rozhodnutí soudu spočívá na nesprávném posouzení věci; dovolací soud vycházel rovněž z právních závěrů uveřejněné judikatury soudů, že totiž nesprávné posouzení věci spočívá buď v použití nesprávného právního předpisu na projednávanou právní věc nebo v nesprávném výkladu použitého právního předpisu.

Nejvyšší soud konstatoval tyto závěry.

- *samo uveřejnění nepravdivého údaje, dotýkajícího se osobnosti fyzické osoby, zakládá zpravidla neoprávněný zásah do práva na ochranu její osobnosti, odůvodňující požadavek na přiměřené zadostiučinění,*
- *neoprávněným zásahem je zásadně každé nepravdivé tvrzení anebo obvinění zasahující práva fyzické osoby, chráněná ve smyslu ustanovení občanského zákoníku,*
- *k úspěšnému uplatnění práva na ochranu osobnosti postačí zjištění, že zásah byl objektivně způsobilý narušit nebo ohrozit práva chráněná ustanovením § 11 občanského zákoníku, nevyžaduje však vyvolání následků. Kdo se zásahů dopustil, nemůže se zprostit odpovědnosti ani důkazem, že byl v omylu,*

- *zásadně se nelze úspěšně bránit proti žalobě na ochranu osobnosti tím, že žalovaný šířil pouze ty údaje, které sám jen slyšel.*

Za výše uvedených okolností, kdy došlo k uveřejnění výroku žalovaného, zasahujícímu právo žalobkyně na ochranu jejich osobnostních práv, přičemž v řízení nebylo prokázáno, že by tento slovní výrok žalovaného odpovídal skutečnosti a že by tedy byl pravdivý, nelze přesvědčivě mít za to, že by rozhodnutí odvolacího soudu, proti němuž směřuje dovolání, nebylo správné, když posoudil výrok žalovaného jako neoprávněný zásah do práva žalobkyně na ochranu osobnosti, za něž pak uložil přiměřené zadostiučinění odpovídající ustanovení § 13 odst. 1 občanského zákoníku.

Z výše uvedeného příkladu můžeme demonstrovat nejednotnost a profesní úroveň našeho soudnictví. Můžeme shrnout příklad do závěru, že je žádoucí existence víceinstančního řízení, kde mohou být odstraněny nejednotnosti a neshody jednotlivých názorů a kde můžeme čerpat bohaté zkušenosti z judikatury soudů, zejména pak Nejvyššího soudu.

8 Tiskový zákon – historický exkurs

Historie tiskového práva počíná v českých zemích od poloviny 19. století. V roce 1862 byl přijat Zákon o tisku č. 6/1863 ř.z. (rakouský tiskový zákon). Na ústavní úrovni byla zaručena tisková svoboda a zakázána cenzura od roku 1867. Po roce 1918 recipovala Československá republika rakouské tiskové práva, které u nás platilo až do roku 1950 s různými obměnami.

V ústavní listině z roku 1920 byla zakotvena svoboda tisku a zásada, že není dovoleno podrobovati tisk cenzuře, dále bylo stanoveno, že každý může v mezích zákona projevovati své mínění slovem, písmem, tiskem, obrazem apod., aniž by byly stanoveny jakékoli meze. Tyto svobody byly v průběhu omezovány prostřednictvím tiskové novely zákona č. 124/1924 Sb. z. a n., kde bylo mj. stanovena trestní odpovědnost za delikty spáchané obsahem periodické tiskoviny, jednalo se o křivé obvinění, utržení a urážka na cti. Do tiskových poměrů a svobody projevu pak zasáhly zákony č. 108/1933 Sb. z. a n. o ochraně cti, č. 125/1933 Sb. z. a n. o výjimečných opatřeních, č. 201/1933 Sb. z. a n. o ochraně státu. Byla zde stanovena oznamovací povinnost v případě záměru vydávat periodický tisk, institut povinných výtisků, tisková oprava apod.

Po únoru 1948 se vyvíjelo tiskové právo odklonem od demokratických prvků. Byla postupně omezována svoboda tisku i projevu. Zákonem č. 184/1950 Sb. o vydávání časopisů a o Svazu Československých novinářů bylo stanoveno, že vydávání periodického tisku nesmí být předmětem soukromého podnikání. Byl také stanoven okruh osob, které mohly obdržet oprávnění k vydávání časopisu. Vydavatelská činnost mohla být prováděna ve vydavatelském časopiseckém podniku, k jehož zřízení bylo třeba zvláštního povolení. Již v této době nebyly upraveny žádné prostředky ochrany před zneužitím svobody projevu. Byla také

prováděna předběžná cenzura, která neměla oporu v zákoně. Orgány státní správy mohly zakázat rozšiřování časopisu a také odejmout oprávnění k vydávání časopisu, záleželo čistě na jejich libovůli.

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. zaručoval svobodu projevu a také svobodu slova a tisku, tyto svobody byly zajištěny tím, že pracujícím lidem a jejich organizacím byly dány k dispozici vydavatelské a tiskové podniky, jakož i televize, rozhlas, apod. Ale provádění předběžné cenzury a dohled Ústřední publikační správy tyto ústavně zaručené svobody neumožňovaly. Tato práva tedy byla pouze formálními právy. V roce 1966 byl přijat zákon č. 81/1966 Sb., který zavedl registrační systém a stanovil podmínky pro vydávání periodického tisku, bylo upraveno postavení vydavatele, stanovena odpovědnost šéfredaktora apod. Vrátil se taky institut tzv. tiskové opravy nepravdivých údajů.

V roce 1968 byla zákonem č. 84/1968 Sb. zrušena cenzura, zanikla dále Ústřední publikační správa, ale okupace v srpnu 1968 tento vývoj zvrátila, když byla zákonem č. 127/1968 Sb. o některých přechodných opatřeních v oblasti tisku zavedena předběžná cenzura a byl zřízen dokonce cenzorský orgán se jménem Federální úřad pro tisk a informace. V roce 1969 byl také zrušen zákonným opatřením formálně možný soudní přezkum rozhodnutí o pozastavení zveřejňování či rozšiřování informací. Tento stav trval až do roku 1990, kdy byly zavedeny nezbytné zásahy do tiskového práva, s ohledem na nastalou společenskou a politickou situaci. Novelizace byla zaměřena pouze na zrušení či změnu těch ustanovení, která byla v rozporu s ústavou nebo jinými zákony, nebo která se stala nepoužitelnými. Byly odstraněny překážky bránící svobodnému působení hromadných sdělovacích prostředků. Byla dále zrušena cenzura a sankční pravomoci federálního úřadu pro tisk a informace. V roce 1991 započala

příprava nového tiskového zákona, který ale byl vydán až po 8 letech období prací na tomto zákoně.

8.1 Tiskový zákon obecně

Zákon číslo 46/2000 Sb. tiskový zákon upravuje některá práva a povinnosti vydavatelů a dalších fyzických a právnických osob v souvislosti s vydáváním periodického tisku. V tomto zákoně je upravena ochrana práv třetích osob. Upraveny tam jsou však jen ty práva a povinnosti, které byly v dosavadní právní úpravě zcela nevyhovující, jako např. registrace, povinné výtisky, a ustanovení která zcela chyběla, jako např. právo na odpověď, dodatečné sdělení, sankce za nedodržení povinností, plynoucích ze zákona.

Působnost zákona je však omezena na periodický tisk vydávaný nebo šířený na území České republiky. Ochrana osobnosti fyzických osob a dobrého jména právnických osob je také vztažena na periodický tisk vydávaný zahraničním vydavatelem v cizině a veřejně šířený v České republice, avšak jen za podmínky, že zahraniční vydavatel má na území České republiky umístěnu svou organizační složku nebo získal oprávnění k takovému podnikání v zemích Evropské unie. Vztahuje se jen na ty zahraniční osoby, které mají povahu podnikatelských subjektů, a to ať jako osoby fyzické nebo osoby právnické. Český právní řád tak respektuje skutečnost, že ve vztahu k zahraničnímu vydavateli je možné plnění zákonem stanovených povinností vynucovat pouze prostřednictvím jeho konkrétního organizačního útvaru nalézajícího se v České republice. Tato ochrana se ovšem týče jen práva na odpověď a dodatečné sdělení. Vydávání periodického tisku nesmí být na újmu ochrany práv osob dotčených obsahem uveřejněných sdělení ani ochrany zdroje informací a dále je také upravena zvláštní odpovědnost vydavatele za to, že obsah jím vydávaného a v tuzemsku veřejně šířeného periodického tisku nebude v rozporu

s ústavním pořádkem České republiky a s lidskými právy a základními svobodami založenými LZPS. Některé prostředky ulehčující ochranu, jako evidence, povinné výtisky se na cizí vydavatele neuplatňují.

Z působnosti je dále vyňata Sběrka zákonů, jakož i věstníky a další úřední tiskoviny vydávané na základě zvláštního právního předpisu. Pro periodický tisk se stanoví podmínka jejich určení k veřejnému šíření. Veřejné šíření zahrnuje dva způsoby šíření, a to šíření zdarma, např. rozdáváním, a šíření za úplatu. Vydávat tedy mohou subjekty, které tak činí na základě živnostenského oprávnění, ale také další fyzické a právnické osoby, čímž zákon respektuje právo každého vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazy nebo jiným způsobem, jak stanoví LZPS v článku 17. Vydavatel je proto definován vztahem k periodickému tisku – jeho obsahu. Výslovně jsou z definice vydavatele vyjmuty fyzické osoby, které z důvodu věku nebo rozhodnutí soudu nemají plnou způsobilost k právním úkonům.

Evidence periodického tisku je potřebná pro ochranu práv a právem chráněných zájmů fyzických a právnických osob, které mohou být poškozeny obsahem tisku. Tuto evidenci vede Ministerstvo kultury České republiky. Evidence slouží k identifikaci jednotlivých vydavatelů a jejich vydávaných periodik, a je tudíž prostředkem k získání potřebných informací pro uplatňování práv třetích osob. Vydavatel není povinen oproti úpravě předešlé ustanovovat odpovědného zástupce či šéfredaktora, ani jinou osobu, která by nesla odpovědnost vůči třetím osobám. Také byla stanovena sankce za nedodržení povinností v souvislosti s evidencí, a to formou pokut. Každý občan má právo nahlížet do evidence periodického tisku a pořizovat si z ní výpisy a opisy.

Další opatření, které je prostředkem k získání informací potřebných pro uplatňování práv třetích osob, jako je právo na odpověď, dodatečné sdělení, tisková oprava, ochrana osobnosti, je

zákonná povinnost každého vydavatele uvést zákonem stanovené povinné údaje na každé vydání periodického tisku. Bez těchto údajů nesmí být periodický tisk šířen.

Každý vydavatel je povinen bezplatně zajistit dodání stanoveného počtu výtisků příjemcům taxativně vymezeným v zákoně. Jsou to např. Národní knihovna, státní vědecká knihovna atd. Představuje tak jednu ze záruk rovnoprávného zpřístupnění domácí produkce periodického tisku a informací v něm obsažených všem občanům.

8.1 Odpovědnost na úseku periodického tisku

Tato zvláštní úprava vychází z obecného principu, že žádné právo ani svoboda nesmějí být zneužívány na újmu práv a svobod druhých, anebo v rozporu se zákonem chráněnými zájmy. Zároveň zohledňuje skutečnost, že v periodickém tisku lze některé obecné sdílené hodnoty a zákonem chráněné zájmy demokratické společnosti závažným způsobem narušovat, aniž by byla naplněna skutková podstata některého z trestných činů podle zvláštní části trestního zákona.

Odpovědnost vůči třetím osobám na úseku periodického tisku se přenesla oproti předešlé úpravě tiskového zákona č. 81/1966 Sb. z šéfredaktora na vydavatele. Tato změna byla žádoucí, stejně tak stanovila judikatura Soudu, ve které vyjádřil názor, že „skutečnost, že vydavatel má pouze komerční a nikoliv redaktorský vztah k novinám a časopisu, ho nemůže zbavit odpovědnosti. Většinový akcionář vydavatele měl být považován za vlastníka časopisu a jako takový měl tu moc, aby formuloval redakční směřování časopisu.“¹³

Odpovědnost vydavatele je odpovědností objektivní, tudíž podmínkou vzniku odpovědnosti odpadá zavinění. V současné době

tedy odpovídá vydavatel za to, aby neporušil chráněná práva třetích osob. Téměř jako u každé odpovědnosti se však naleznou z této úpravy různé výjimky. Jednou z výjimek je odpovědnost vydavatele za pravdivost obsahu reklamy a inzerce, protože není možno po něm požadovat, aby přezkoumával pravdivost údajů ve vydávaných reklamách a inzerátech. Vydavatel např. nemůže v dostatečné míře ověřovat pravdivost údajů jednotlivých vlastností určitých výrobků, k čemuž by bylo potřeba zvláštní školení nebo zvláštních vědomostí. Tímto však není vyloučena odpovědnost vydavatele podle zvláštních předpisů, jako např. podle zákona o regulaci reklamy, OBchZ. vymezujícího nekalosoutěžní jednání, případně trestní odpovědnost, také ochrana osobnosti podle OZ a poškození dobrého jména podle OZ. Tato výjimka se tedy vztahuje jen na instituty TiZ jako je právo na odpověď a dodatečné sdělení (s přihlédnutím k níže uvedeným výjimkám). Proti ostatním výše uvedeným příkladům se tato výjimka nevztahuje k reklamě či inzerátu, jelikož obsahem reklamy nebo inzerátu může být sdělení obsahující skutkové tvrzení, které se dotýká cti nebo dobrého jména, případně údaje o trestním řízení či nekalosoutěžního jednání.

Další výjimku z objektivní odpovědnosti vydavatele tvoří odpovědnost v souvislosti s uplatněním práva na odpověď a dodatečné sdělení. Vydavateli zákon umožňuje neuveřejnit odpověď nebo dodatečné sdělení:

- jestliže by byl uveřejněním navrženého textu spáchán trestný čin nebo správní delikt. Vydavatel jej může odmítnout, ale vystavuje se riziku, neboť v případném soudním řízení nemusí mít úspěch z důvodu zásady volného hodnocení důkazů, kde příslušný soud může text posoudit jinak,
- jestliže uveřejnění navrženého textu by bylo v rozporu s dobrými mravy. Je zde dán určitý prostor pro odmítnutí v těch případech, kdy sice skutkové tvrzení uvedené v článku je

zkreslující či dokonce nepravdivé, ale vzhledem k okolnostem by uveřejnění odpovědi by bylo v rozporu s dobrými mravy. Pojem dobré mravy vymezil Nejvyšší soud v rozsudku: „*Dobrymi mravy se rozumí souhrn společenských a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.*“¹⁴

- jestliže napadené sdělení, popřípadě jeho napadená část, je citací sdělení třetí osoby určeného pro veřejnost nebo jeho pravdivou interpretací a jako takové bylo označeno nebo prezentováno. Podmínkou veřejnosti se rozumí prohlášení, které jde nad rámec soukromé sféry. Adresátem je individuálně neurčený okruh osob.

Vydavatel dále není povinen uveřejnit odpověď, jestliže o její uveřejnění směřuje vůči sdělení uveřejněnému na základě předchozího souhlasu osoby, která žádost podala.

Poslední výjimkou je, že nemá povinnost uveřejnit odpověď, jestliže uveřejnil sdělení odpovídající dodatečnému sdělení z vlastního podnětu, dříve než-li mu byla žádost o uveřejnění dodatečného sdělení doručena, při zachování podmínek tiskového zákona.

Je nutno připomenout rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 7. 1995, Cdon 24/95, podle něho: „*samo uveřejnění nepravdivého údaje, dotýkajícího se osobnosti fyzické osoby, zakládá zpravidla neoprávněný zásah do práva na ochranu její osobnosti*“. Tedy každé zveřejnění nepravdivého údaje nemusí automaticky znamenat neoprávněný zásah do osobnostních práv. Např. v periodickém tisku určeného pro informování veřejnosti, který v určitých případech musí přistupovat k zjednodušením s ohledem na rozsah příspěvků a čtenářský zájem, nelze bez dalšího tvrdit, že každé zjednodušení či zkreslení musí vést k zásahu do osobnostních

¹⁴ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. června 1997 sp. zn. 3 Cdom 69/96

práv těchto osob. Nelze tedy pedantně trvat na naprosté přesnosti skutkových tvrzení a klást na autory příspěvků nespílitelné nároky. Z výše uvedeného je patrné, že celkové vyznění určité informace či příspěvku musí odpovídat pravdě.

8.2 Právo na odpověď

Účelem této úpravy je zajistit v nezbytném rozsahu odpovídající opravu nepravdivých, nebo pravdu zkreslujících údajů, uveřejněných v periodickém tisku o osobě, ať již fyzické nebo právnické, která je z tohoto sdělení určitelná. Tento institut byl nově zaveden touto úpravou, která je v souladu s požadavky vyplývajícími ze směrnic EHS a ES, tak jako respektuje doporučení obsažená v rezoluci Výboru ministrů Rady Evropy. Zakotvený institut odpovědi předpokládá subjektivní pociťované poškození cti, důstojnosti nebo dobré pověsti dotčené osoby.

Ústavně zakotvená svoboda projevu v některých případech koliduje s právem na soukromí, občanskou ctí, lidskou důstojností, s právem na dobrou pověst. Při úvaze, kterému z práv dát přednost, musíme vycházet ze svobody projevu a jeho stanovených výjimek, určených ustálenou judikaturou Ústavního soudu, judikaturou Soudu a dále s přihlédnutím k mezinárodním úmluvám. Tuto situaci řeší nález Ústavního soudu ČR: „*Při posuzování, kterému právu dát přednost, musí být zváženy všechny hodnoty těchto práv, neboť žádné právo by nemělo mít prioritu před právem druhým.*“¹⁵ Podobně se k tomu postavil rozsudek Evropského soudu pro lidská práva: „*Při posuzování jednotlivého omezení se musí počítat ne s výběrem mezi dvěma protichůdnými zásadami, nýbrž s principem svobody projevu, jenž je podroben výjimkám, které*

¹⁵ nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 154/97 ze dne 9. února 1998

*musejí být úzce interpretovány.*¹⁶ K tomu se přiklonila ustálená soudní judikatura Soudu, která vyzdvihla tři základní podmínky pro omezující opatření ve vztahu ke svobodě projevu:

1. *„Musí být (opatření) předepsáno zákonem,*
2. *Musí mít legitimní důvody (jsou uvedeny v Úmluvě)*
3. *Je nutné v demokratické společnosti k podpoře tohoto důvodu.“*

Důvod nutnosti omezení byl vyjádřen v rozsudku Soudu: *„Aby omezení bylo nutné, nemusí být nepostradatelné, ale musí být víc než jen přiměřené nebo žádoucí. Musí být prokázána naléhavá sociální potřeba, omezení musí být přiměřené sledovanému legitimnímu cíli a důvody oprávněnosti omezení musí být relevantní a dostačující.“*¹⁷

První ochranou podle tiskového zákona je právo na odpověď. Toto právo bylo zavedeno s přijetím tiskového zákona. Dotčená osoba či společnost jej může použít tehdy, jestliže o ní bylo v periodickém tisku uveřejněno skutkové tvrzení, které se dotýká cti, důstojnosti, soukromí anebo dobrého jména či pověsti právnické osoby. Cílem úpravy práva na odpověď je tedy možnost obhájit se proti určitým prohlášením a názorům, které by mohly mít škodlivý dopad na právem chráněné zájmy jednotlivce. Soud vyjádřil názor, že právo na odpověď je zárukou pluralismu informací, které musí být respektováno. Zajišťuje se tím přístup k informacím z několika různých zdrojů, což má za následek úplnost informací. Právo na odpověď tedy vyplývá jak ze zájmů jednotlivce, tak i ze zájmů veřejnosti a společnosti.

Právo na odpověď je ve světě obecně upraveno podle 2 systémů. První z nich je francouzský systém, který připouští odpověď i v případě hodnotících úsudků a mínění. Druhý je německý systém, který přiznává právo na odpověď pouze

¹⁶ rozsudek Evropského soudu pro lidská práva *The Observer a Guardian vs. Spojenému království*, A-216, 1991

¹⁷ rozsudek Evropského soudu pro lidská práva *Handyside vs. Spojenému království*, A-24, 1976

u faktických skutkových tvrzení. Pojem skutkové tvrzení není v současné legislativě upraven. Definicí skutkového tvrzení můžeme převzít z německého tiskového práva, která by mohla být vodítkem pro náš tiskový zákon. „*Za skutková tvrzení je třeba pokládat vyjádření o skutkové podstatě nebo postupu, která se vyznačují objektivním vztahem mezi projevem a realitou a jejichž pravdivost, úplnost a přesnost lze prověřit dokazováním.*“¹⁸ V České republice se uplatňuje německý model práva na odpověď. Předmětem práva budou tedy skutková tvrzení, ale ne všechna, pouze ta, která se dotýkají cti, důstojnosti a dobré pověsti dotčené osoby a práva na soukromí. Bude se jednat tedy o tvrzení nepravdivá, u kterých je odpověď uvede na pravou míru, dále tvrzení neúplná, kde je odpověď doplní a nakonec zkreslující tvrzení, která budou odpovědí zpřesněna.

Právo na odpověď se tedy bude vztahovat na zpravodajské a publicistické části periodického tisku, reportáže, dokumenty. Vztahovat se naopak nebude na různé literární útvary jako je povídka, báseň a dále se nebude moci uplatnit na reklamu a inzerci. U reklam, kde by přicházelo právo na odpověď v úvahu, se použije výjimka stanovená v tiskovém zákoně, podle níž vydavatel neodpovídá za pravdivost údajů obsažených v reklamě a inzerci. Možnost uplatnění práva na odpověď se nabízí také v případě úsudků, které budou vycházet z nepravdivých, nepodložených skutkových tvrzení. Myslím si, že v takovém případě by se měl použít jiný prostředek ochrany třetích osob, zejména ochrana osobnosti, neboť nebude asi možné, aby odpověď odpovídala vymezení danému tiskovým zákonem.

Právo na odpověď se poskytuje jak fyzickým osobám, tak též i právnickým osobám. Musí být však splněn předpoklad, že uveřejněné skutkové tvrzení se dotýká cti, případně dobré pověsti,

¹⁸ Rahim M., Německé tiskové právo – stručný přehled institutu odpovědi, Právní rozhledy č. 6, 1999, str. 339- 344

a je nepravdivé nebo neúplné či zkreslující. Prokazování úmyslu působit na právem chráněné zájmy třetích osob je v případě práva na odpověď nerozhodný. Co se týče práva na soukromí, toho se může dovolávat pouze fyzická osoba a není přítom ani nutné, aby působila difamačně. Jde tady o právo fyzické osoby rozhodovat o svém soukromí, zejména jakým způsobem a do jaké míry bude zpřístupněno osobní soukromí jiným, a zároveň ochranu proti neoprávněným zásahům ze strany třetích osob. Ústavní soud ve svém nálezu vyslovil názor, že „*součástí soukromého života je též rodinný život zahrnující i vztahy mezi příbuznými, když součástí rodinného života jsou nejen sociální a morální vztahy, ale také zájmy materiální povahy, např. vyživovací povinnost.*“¹⁹

Odpověď, aby byla v souladu s tiskovým zákonem musí být přiměřená rozsahu sdělení. Bude-li se jednat o části sdělení, musí být přiměřená této části. Odpověď by měla být v poměru k publikovanému sdělení. Přiměřenost spočívá v tom, aby čtenáři bylo jasné, že tvrzení, k němuž se odpověď vztahuje, je nepravdivé, neúplné nebo zkreslující. Stejně tak Evropská komise pro lidská práva: Právem na odpověď se více zabývá rozhodnutí č. 13010/97 ze dne 12. 7. 1989 ve věci Ediciones Tiempo vs. Španělsko.

Uplatnění požadavku na uveřejnění odpovědi vůči textu, jenž byl publikován jako odpověď, by v praxi mohlo vést k dlouhotrvajícím názorovým střetům v médiích, které by mýjely vlastní účel navrhované úpravy. Z toho důvodu je zákon nepřipouští.

Ochrana osob, které mohou požadovat uveřejnění opravy se rozšiřuje tak, aby byla zajištěna ochrana osobní integrity fyzické osoby i tehdy, není-li již naživu a tudíž se nemůže sama právně bránit. Právo na odpověď po smrti fyzické osoby tedy přechází na manžela, děti a není-li jich, jejím rodičům. Tato úprava

¹⁹ nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 517/99 ze dne 1. března 2000

koresponduje s § 15 OZ, neboť se jedná o instituty blízké ochraně osobnosti. V zájmu vyloučení případných interpretačních pochybností, je k úpravě institutů opravy, odpovědi a dodatečného sdělení připojena klauzule, podle níž nedotčena zůstávají ustanovení zvláštního právního předpisu o ochraně osobnosti s odkazem na § 11 a násl. OZ.

8.2 Dodatečné sdělení

Druhým prostředkem ochrany podle tiskového zákona je dodatečné sdělení. Jedná se o institut, který byl nově zaveden s přijetím tiskového zákona. Je upraven v řadě evropských zemí, posiluje ochranu práv třetích osob a navazuje na zásadu presumpce nevinu jak v trestním řízení, tak i přestupkovém řízení vedeném proti fyzické osobě a také co se týče správních deliktů právnických osob. Předpokladem dodatečného sdělení je skutečnost, že v periodickém tisku byla uveřejněna informace o probíhajícím řízení zahájeném, ale dosud neskončeném. Z uveřejněné informace musí být však patrné, o kterého žadatele se bude jednat – musí být určitelný. V důsledku neukončeného řízení se proto může jednat o informaci nepravdivou, neúplnou nebo jinak zkreslenou. Může však nastat situace, že informace může porušovat právem chráněné zájmy třetích osob, a potom se v tomto případě uplatní jiná ochrana, např. právo na odpověď či ochranu osobnosti.

Dodatečné sdělení se bude omezovat pouze na uveřejnění informace o konečném výsledku řízení. Na další údaje nebo hodnocení nemá žadatel v souvislosti s dodatečným sdělením nárok.

8.3 Podmínky uplatnění práva na odpověď a dodatečného sdělení

Žádosti o uveřejnění odpovědi a dodatečného sdělení zákon přikazuje písemnou formu. Nelze považovat tedy podání telefaxové, telegrafické ani emailové. Pro tuto žádost je zákonem stanovená propadná lhůta 30 dnů ode dne uveřejnění napadaného sdělení, v případě dodatečného sdělení 30 dní od právní moci rozhodnutí, kterým bylo řízení skončeno. Lhůty jsou stanoveny tak, aby byl proces nápravy rychlý a operativní, a aby byla vydavateli poskytnuta určitá jistota. Tato jistota je tedy ve veřejném zájmu žádoucí. Tato lhůta je objektivní a začíná běžet od následujícího dne po uveřejnění sdělení, bez ohledu nato, zda a kdy se žadatel o uveřejnění dozvěděl, v případě dodatečného sdělení běží lhůta od právní moci rozhodnutí, kterým bylo dotčené řízení skončeno. Žádost musí být v uvedené lhůtě doručena vydavateli, a to do sídla společnosti, je-li právnickou osobou, popř. do místa bydliště, jednali se o fyzickou osobu. Protože se jedná o lhůtu hmotněprávní, neprodlužuje se tato lhůta o dobu poštovní přepravy. V praxi se stává, že sídlo redakce a sídlo vydavatele jsou rozdílné, a proto je podmínka doručení splněna, pokud je doručena do redakce příslušného periodika.

K dalším povinným náležitostem žádosti patří označení skutkových tvrzení, obsažených v uveřejněném sdělení, které se dotýkají zájmů chráněných právním řádem. Dále musí být uveden návrh znění odpovědi nebo dodatečného sdělení. O rozsahu a obsahu sdělení bylo již pojednáno výše. Pokud by se stala skutečnost, že žadatel neoznačí skutková tvrzení, které se dotýkají jeho právem chráněných zájmů, není to důvodem k odmítnutí žádosti. Vydavatel by musel dovozovat dotčená tvrzení z obsahu navrženého textu odpovědi nebo dodatečného sdělení.

Jsou-li splněny všechny podmínky dané tiskovým zákonem, potom je povinen vydavatel odpověď a dodatečné sdělení uveřejnit za níže uvedených podmínek. Vzhledem k tomu, že odpověď a dodatečné sdělení je prohlášení osoby, nesmí vydavatel text dle svého uvážení upravovat. Stejně tak autor Doležilek, J. ve svém článku K právu na odpověď a na dodatečné sdělení podle nového tiskového zákona.²⁰

Podmínky pro uveřejnění byly stanoveny tak, aby jejich publikace byla rovnocenná, zejména pokud jde o kvalitu, místo a dobu jejich uveřejnění. Lhůta pro uveřejnění je stanovena jako 8 denní, a to od doručení žádosti. Tuto lhůtu je možno prodloužit v případě, že nemůže splnit svou povinnost v základní lhůtě. Prodlužuje se do doby vydání následujícího stejného periodického tisku. Vydavatel však musí o této skutečnosti upozornit žadatele. Zákon také počítá s uveřejněním i v případě zániku periodického tisku. Tato situace se řeší dohodou o uveřejnění v jiném periodickém tisku. Předmětem u této dohody je sdělovací prostředek, místo a forma uveřejnění, s přihlédnutím ke skutečnosti, že vybraný vydavatel není povinen uveřejnit odpověď nebo dodatečné sdělení.

Pro uveřejnění mimo výše uvedený případ zániku periodického tisku platí, že uveřejnění se musí stát ve stejném periodickém tisku. Uveřejnění má být co do formy a umístění rovnocenné. Nelze však vyloučit, aby u některých způsobů uveřejnění bylo s původním sdělení vždy identické. Nepůjde tedy jako u předchozího zákona o to, aby byl uveřejněn na stejném místě, ale na místě, které je stejně hodnotné jako místo původního sdělení (bylo-li uveřejněno na titulní straně, musí být uveřejněno také na první straně). I co se týče formy by mělo být uveřejnění rovnocenné grafickým ztvárněním, případně barvou s původním sdělením (bylo-li původní

²⁰ Právní rozhledy č. 10/2000, strana 435, Doležilek Jan, K právu na odpověď a dodatečné sdělení

sdělení vytištěno zvláštním písmem, mělo by být i uveřejnění stejným písmem).

Aby nedošlo k znevažování dopadu opravy, odpovědi nebo dodatečného sdělení uvedením v nevhodném kontextu, stanoví se zákaz jejich komentování v tom vydání periodického tisku, ve kterém byly uveřejněny.

8.4 Uplatnění práva na uveřejnění u soudu

Pokud nastane situace, kdy vydavatel neuveřejní odpověď nebo dodatečné sdělení, popř. nedodrží-li podmínky uveřejnění, může žadatel podat návrh na určení povinnosti uveřejnit odpověď nebo dodatečné sdělení u soudu. To platí také u výše zmíněné dohody o uveřejnění v jiném periodickém tisku.

Tento návrh musí být uplatněn v propadné lhůtě 15 dnů. Začátek lhůty je stanoven uplynutím lhůty k uveřejnění odpovědi či dodatečného sdělení, nebo také od odepření uveřejnění. V případě uveřejnění v následujícím vydání periodického tisku, běží lhůta ode dne, kdy bylo zahájeno veřejné šíření tisku.

Příslušným soudem k projednání věci v I. stupni je dle OSŘ krajský soud, stejně jako u výše zmíněné ochrany osobnosti. Místně příslušným soudem bude krajský soud, v jehož obvodu je obecný soud vydavatele, proti němuž návrh směřuje. Protože se zákon vztahuje i na periodický tisk šířený na území České republiky, to znamená vydávaný v zahraničí, bude nutné k místní příslušnosti použít § 86 OSŘ, případně ji bude muset ve smyslu § 11 odst. 3. určit Nejvyšší soud. V souladu se zásadou koncentrace řízení musí uvést účastníci rozhodné skutečnosti a označit důkazy nejpozději do skončení prvního jednání.

Soudní poplatek na podání návrhu na zahájení řízení činí 1000,- Kč, stejně tak v případě podání odvolání.

V případě nesplnění povinnosti uveřejnění odpovědi nebo dodatečného sdělení dle pravomocného rozsudku, podá žalobce návrh na výkon rozhodnutí. Soud bude vydavatele sankcionovat ve formě pokuty až do výše 100.000,- Kč, a to opakovaně až do splnění výše uvedené povinnosti.

9 Závěr

Ve své rigorózní práci jsem se věnoval komplexní ochraně osobnostních práv jak fyzických, tak i právnických osob z pohledu občanského zákoníku a tiskového zákona. Ostatní předpisy jsem zmínil pro úplnost této problematiky. Chtěl jsem nastínit ucelenou ochranu osobnosti jak pro studijní účely, tak i pro všechny osoby, které tato problematika může zajímat.

Tuto práci jsem rozdělil na 9 oddílů. Po úvodu následuje právní úprava tohoto institutu, tzn. od ústavní úpravy až po zákonnou úpravu. Co se týče úpravy ochrany osobnosti podle občanského zákoníku, rozdělil jsem ji na 2 části a to na ochranu osobnosti fyzické osoby obecně, která je dalším oddílem, a na jednotlivé předměty ochrany osobnosti fyzické osoby, kde jsem jen pro srovnání uvedl úpravu Úmluvy o lidských právech a biomedicíně. V následujícím oddílu jsem uvedl ochranu osobnosti právnických osob. K tomuto rozdělení jsem se rozhodl, protože občanský zákoník upravuje ochranu osobnosti fyzických osob a právnických osob zvlášť, na rozdíl od tiskového zákona, kde je tato úprava zakotvena pro fyzické i právnické osoby dohromady. Tiskový zákon tvoří předposlední oddíl mé práce. Je zde také uvedena procesní úprava spjata s ochranou osobností, neboť s touto problematikou souvisí, a také aby byla tato úprava nejen hmotně, ale i procesně popsána. Navíc jsem uvedl 7 oddíl jako zajímavý příklad, kde můžeme posoudit přínos judikatury Nejvyššího soudu, ve které je spojena hmotná stránka se stránkou procesní, kde jsou vyčerpány všechny opravné prostředky, mimo ústavního soudu, které nám český právní řád umožňuje.

Obecně lze říci, že institut ochrany osobnosti je v České republice upraven takovým způsobem, aby byla dostupná každé fyzické osobě bez rozdílu postavení, vzdělání či majetku. Nicméně díky stále chybějícímu novému kodexu občanského práva, na jehož

rekodifikaci se pracuje již mnoho let, nelze hovořit o tom, že by platná právní úprava dosáhla vrcholu dokonalosti a nebyla hodna změny. Toto zjištění platí jak pro občanský zákoník, tak i pro doplňující právní předpisy ochrany osobnosti. Vnímání společnosti v rovině ochrany osobnosti práv fyzické a právnické osoby doznalo značných kvalitativních změn oproti létům padesátým, šedesátým či devadesátým minulého století. Demokratický stát je tvořen personálním substrátem tj. občany. Můžeme říct, že jací jsou občané, takový je i stát. Jaká je společnost, takové je i právo. Se zvyšujícím se růstem právního vědomí občanů se zvyšuje i tlak společnosti na kvalitní zajištění právní ochrany jejich členů, jako individuálních fyzických osob, totéž platí i pro společnost.

Se vstupem do Evropské Unie jsme se začlenili mezi demokraticky vyspělé státy, kde jsou instituty jako ochrana osobnosti již dlouhá léta rozvíjeny a aplikovány. Naše jurisdikce se musela vyrovnat s takovými nesrovnalostmi jako je např. placení nákladů řízení na ochranu osobnosti. U fyzických osob je stanovena v určité výši, zatímco u právnických osob nejsou stanoveny jednotlivé poplatky, jímž se mohou tyto osoby znevýhodňovat.

Alarmující by pro Českou republiku měly být výroky britských novinářů, se kterými se ztotožňují i mezinárodní organizace, že svoboda projevu v České republice se stala naprostým rukojmím mezinárodních firem a místních „celebrit“, tedy že komerční tlaky omezují svobodu slova a projevu. V případě stíhání oprávněné kritiky jen vlivem těchto skupin by mohlo být důsledkem, že se v českých médiích nebude brzy smět publikovat nic jiného než obdivná reklama. Pravdou je, že i v jiných sférách, nežli ochrana osobnosti, je velké lobby zájmových skupin, jako velkých podnikatelských společností a známých osobností. Musíme dbát na to, aby právní úprava nejen ochrany osobnosti nebyla ve značné míře ovlivněna zájmům těchto skupin.

Co se týče sankcí za porušení osobnostních práv, je zajímavé, že právnické osoby mohou vysoudit přiměřené zadostiučinění v penězích, zatímco fyzické osoby na ně nárok nemají a je ve volné úvaze soudce (samozřejmě ne na libovůli), zda ji přizná či nepřizná. Je to odůvodněno upřednostněním podnikajících osob nebo různých prospěšných společností, které by mohlo porušení jejich osobnostních práv dovést k těžké situaci na trhu? Pokud je stanovena ústavní i zákonná ochrana ve stejné míře, je to vůbec spravedlivé? Podle mého to spravedlivé není a měla by se tato situace řešit novelizací. Ať tak či onak, uvidíme, co do budoucna přinese judikatura soudů, naši zákonodárci, popř. komparace s jinými právními systémy.

Zřejmá nerovnost mezi ochranou právnických a fyzických osob panovala ještě v nedávné době také při stanovení věcné příslušnosti. Pro spory na ochranu osobnosti (dobré pověsti) právnických osob byl věcně příslušný jiný soud, nežli pro spory na ochranu osobnosti fyzické osoby. I zde můžeme vidět, že institut ochrany osobnosti se dále rozvíjí a nezůstává legislativně pozadu.

Pokud se podíváme do rozhodnutí soudů, co se týče ochrany osobnosti, můžeme konstatovat, že uplatňování sankcí, a tedy i soudních sporů v této problematice zatím není mnoho. Zejména s rozvojem svobody projevu, právem na informace by měla být i ochrana osobnostních práv s těmito v rovnováze. Nikdo by se neměl obávat uplatnit tyto prostředky ochrany proti rozvíjející se demokratické svobodě projevu a nakládání s informacemi. Vždyť neoprávněné zásahy do osobnostních práv mohou nepříznivě poškodit fyzické osoby v jejich životě a podnikání a právnické osoby v jejich činnosti. Mělo by se vrýt do povědomí lidí, že způsobenou újmu neoprávněným zásahem nelze mnohokrát již plně odstranit. Je proto třeba dát význam ochraně osobnostních práv v povědomí lidí, aby neoprávněné zásahy nezůstaly bez postihu. Je třeba si všimnout, že zatímco v době před rokem 1989 šlo o okrajovou

záležitost, kde byla satisfakční role práva využívána velmi zřídka, nyní její význam stoupá. Finanční částky v těchto sporech přisuzované se sice neposkytují v závratných výškách jako je tomu v USA, nicméně i zde je vidět určitý posun. S růstem životní úrovně, výtěžnou schopností obyvatelstva a po vstupu naší země do EU, lze očekávat i zde další změny.

Při současném stavu naší úpravy práv na ochranu osobnosti bychom neměli zůstat na současném stavu, ale zdokonalovat naši právní úpravu tak, abychom byli v souladu s požadavky práva Evropské unie a aby byly naplněny hospodářské a mravní hodnoty naší společnosti.

Je třeba se ještě zmínit o velmi strohé právní úpravě postavení nascitura v soukromém právu, které je větší pozornost věnována hlavně v ustanoveních o právu dědickém. Odhlédneme-li od náboženských, filozofických a medicínských hledisek v této oblasti, je třeba vzít v úvahu fakt, že nasciturus je od prvopočátku živou bytostí, která je hodna ochrany práva i v oblasti osobnostních práv. Ostatně s tímto koresponduje i čl. 6 LZPS, který deklaruje ochranu lidského života již před narozením.

S otázkou lidského života je nerozlučně spjatá i smrt. Dovolil bych si nesouhlasit s definitivním výčtem aktivně legitimovaných osob dle § 15 OZ. Osaměle žijících osob na celém světě přibývá, tento trend se projevuje i u nás. Proč bych nemohl mít ochranu i po smrti, kdyby mí rodiče nežili a já bych zůstal svobodný a bezdětný po celý život? Neměl by být výčet těchto osob rozšířen? Takovéto rozšíření by však muselo být učiněno s velkou právní erudicí, aby nám v právním řádu nevznikl institut chránícího subjektu, který by mohl být široce zneužíván.

Tiskový zákon byl v nedávné době novelizován. Tato novela přinesla od předchozí úpravy řadu změn, zejména přechod odpovědnosti z šéfredaktora na vydavatele, institut práva na odpověď, dodatečného sdělení, sankce za porušení povinností atd.

Co se týče potenciálních mezer v tomto zákoně, to nám ukáže až budoucí praxe aplikace tohoto zákona a judikatura soudů. V současné době se dále uvažovalo o úpravě tiskového zákona a dokonce i o zřízení tiskových soudů. Takovéto tendence jsou však vyvolány stavem, který se odehrávala na naší politické scéně. Některé poznatky z tohoto by však stály za hlubší uvážení.

Dovolil bych si říci jednu myšlenku. Přál bych si, aby jednou byla ochrana osobnosti považována spíše jako prevenční institut, nežli represivní. V současné době si můžeme pouze přát, aby se k tomu společnost přibližovala, ale to je záležitost příštího delšího období. To znamená, aby všechny osoby v našem státě respektovaly osobnostní práva druhých a zdržely se všech neoprávněných zásahů do práv druhých osob. Záleží přece jen na lidech samotných, jakým způsobem budou vést své chování, jak budou rozvíjet naši demokratickou společnost a promítat jej v soužití celé naší společnosti.

Nakonec bych chtěl ještě uvést spor našeho státu s firmou Diag Human, kde pochybení ministra před jedenácti lety vedlo k zásahu do dobré pověsti právnické osoby a náš stát v naprosté tichosti vyplatil této firmě 326 miliónů korun jako satisfakci a spor se řeší i nadále v současné době, kdy byla dokonce zřízená parlamentní komise, aby celý případ posoudila. Myslím si, že tento případ je odstrašující pro všechny osoby v našem státě i pro stát samotný. Tato satisfakce byla zaplácena, jak jinak, než z peněz daňových poplatníků. Kdyby se předcházelo takovým situacím, mohly být tyto finanční prostředky využity pro jiné účely.

Z mé rigorózní práce tedy vyplývá, že v době, kdy jsme v evropském společenství a srovnáváme se s ostatními vyspělými státy Evropy, nechybí v našem demokratickém právním řádu ochrana osobnostních práv, která je až na některé „maličkosti“ přijatelná. Neměli bychom však zůstat v této oblasti nečinní. Měli bychom se snažit nejen rozšiřovat institut ochrany osobnostních

práv, učit se z předchozích sporů, sladovat se s jurisdikcí Evropské unie, ale měli bychom především začít sami u sebe.

Použitá literatura:

1. Devátý S., Toman P. – Ochrana dobré pověsti a názvu právnických osob, Linde 1999,
2. Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, Linde Praha, a.s., čtvrté vydání
3. Jehlička O., Švestka J., Škárová – Občanský zákoník, komentář, C.H. BECK, 2002
4. Chaloupková H.– Tiskový zákon, komentář, C.H.BECK, 2001
5. Doležílek J. – Právo na odpověď a na dodatečné sdělení podle nového tiskového zákona, právní rozhledy 10/2000, str. 435,
6. Doležílek J. - Veřejná kritika a právo na ochranu osobnosti, právní praxe 2/1997
7. Hajn P. – Reklama a ochrana osobnosti, Právní rozhledy 9/1994
8. Kadečka S. – Ochrana osobnosti v soudní praxi, Právní rádce 8/1999
9. Lněnička J. – Svoboda projevu a trestní řízení, Právní praxe 4/1995
10. Maštalka J. – Právo na informace i na jejich ochranu, Právní rádce 8/1999
11. Načevová A. – Právní aspekty odnímání orgánů a tkání a transplantací v českém právním řádu, Právní rozhledy 10/1997
12. Plitz A. – Vývoj v ochraně osobnostních práv v současné německé judikatuře, Právní rozhledy 11/1996
13. Plecítý V. – Právo na soukromí a reklama, Bulletin advokacie 5/1996
14. Švaňhal R. – Ochrana osobnosti fyzických osob, Právní rozhledy 9/2000
15. Vantuch P. – Informace o obviněném ve sdělovacích prostředcích a presumpce nevin, Bulletin advokacie 5/1996

16. Vozár J. – Ochrana osobnostních práv v reklamě, Právní rozhledy 4/1998
17. Winter F. – Veřejné osoby v reklamě, Právní praxe v podnikání 6/1998
18. Jahnsová A., Kuča R. – právní aspekty euthanasie, ASPI (Pr.Ro. 97,7:356),
19. Kadečka S. – Prostředky ochrany osobnosti v soudní praxi, ASPI, (CPVP. 2001,2)
20. Rahim M., Německé tiskové právo – stručný přehled institutu odpovědi, Právní rozhledy č. 6, 1999
21. <http://epravo.cz>

Judikatura a zákony:

1. Krajský soud v Ostravě: Odpovědnost vydavatele periodického tisku za zásah do práva na ochranu osobnosti fyzické osoby, Právní rozhledy 11/1997
2. Krajský soud v Ostravě: Ochrana osobnosti fyzické osoby – právo na život a soukromí, Právní rozhledy 5/1998
3. Krajský soud v Ostravě: Porušení práva na ochranu osobnosti fyzické osoby nepřiměřenou kritikou, Právní rozhledy 4/1996
4. Krajský soud v Ostravě: Právo na ochranu osobnosti fyzické osoby v souvislosti s jejím trestním stíháním, Právní rozhledy 8/2000
5. Vrchní soud v Praze: K žalobnímu návrhu v řízení o ochranu osobnosti, Právní rozhledy 10/1995
6. Vrchní soud v Praze: Osobní charakter povinnosti poskytnout zadostiučinění při neoprávněném zásahu do osobnostních práv, Právní rozhledy 10/1995
7. Vrchní soud v Praze: Stanovení mezí svobody projevu v souvislosti s ochranou osobnosti, Právní rozhledy 11/1994